

Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen suomalaisessa yhteiskunnassa

Merja Sipola
Kirkkososiologia
Huhtikuu 2019
Ohjaaja Henrietta Grönlund

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Käytännöllinen teologia	
Tekijä – Författare Merja Sipola			
Työn nimi – Arbetets titel Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen suomalaisessa yhteiskunnassa			
Oppiaine – Läroämne Kirkkososiologia			
Työn laji – Arbetets art maisterintutkielma	Aika – Datum 04/2019	Sivumäärä – Sidoantal 61	
Tiivistelmä – Referat <p>Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävänä on luoda yleiskuva suomalaisten osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Tutkimustehtävä jakautuu kahteen pääkysymykseen: Minkälaista on suomalaisten osallistuminen vapaaehtoistoimintaan? sekä Minkälaiset taustamuuttajat selittävät osallistumista? Tutkimuksen empiirinen aineisto on henkilökohtaisina käyntihaastatteluina kerätty kyselyaineisto (N = 1000), joka edustaa tilastollisesti Suomen 15 vuotta täyttäneitä aikuisväestöä. Tutkimusote on kvantitatiivinen.</p> <p>Tulosten perusteella suomalaisten osallistuminen vapaaehtoistoimintaan on monimuotoista ja aktiivista, sillä lähes joka toinen suomalainen on osallistunut vapaaehtoistoimintaan kuluneen vuoden aikana. Suosituimmat toimialat ovat liikunta ja urheilu, seniorit ja ikäihmiset sekä lapset ja nuoriso. Aiempien tutkimusten mukaan tietyt sosioekonomiset taustamuuttajat yhdistävät vapaaehtoistoimintaan osallistuvia. Tässä tutkielmassa naisten ja miesten välillä ei ole suurta eroa vapaaehtoistoimintaan osallistumisen määrässä. 35-44 -vuotiaat ovat aktiivisin ikäryhmä ja 15-24 -vuotiaat osallistuvat vähiten. Suomalainen vapaaehtoistoimija on keskiarvoa useammin korkeasti koulutettu ja hyvätuloinen, sillä näihin ryhmiin kuuluvat osallistuvat matalammin koulutettuja ja vähemmän ansaitsevia todennäköisemmin. Osallistumisessa on eroja maakunnittain tarkasteltuna: Varsinais-Suomi ja Keski-Suomi ovat aktiivisia vapaaehtoistoiminnan alueita, kun taas Etelä- ja Pohjois-Savossa sekä Satakunnassa osallistuminen on maan alhaisinta.</p> <p>Sosioekonomisten taustamuuttajien lisäksi myös yhteiskunta vaikuttaa vapaaehtoistoimintaan. Yhteiskunnallinen rakenne asettaa tarpeita, vaatimuksia ja rajoitteita vapaaehtoistoiminnan kentälle, jolla järjestöt ja yksilöt toimivat. Salamoinen mukaan Suomi kuuluu sosiaalidemokraattiseen hyvinvointimalliin, jolle on tyypillistä vapaaehtoistoimijoiden kohtuullisen suuri osuus, sen keskittyminen pääosin itsensäilmaisemisen toimialoille sekä yhteiskunnan verraten suuri yhtenäisyys. Aineiston perusteella osallistuminen vapaaehtoistoimintaan ei ole Suomessa täysin yhtenäistä. Osallistumisen eriarvoisuus tulee esiin siinä miten terveys, taloudelliset resurssit ja sosiaalinen pääoma vaikuttavat vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen.</p>			
Avainsanat – Nyckelord Vapaaehtoistoiminta, vapaaehtoistyö, eriarvoisuus			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			
Muita tietoja			

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	VAPAAEHTOISTOIMINTA YHTEISKUNNALLISESSA KONTEKSTISSA	4
2.1.	HYVINVOINTIMALLIT.....	4
2.2.	VAPAAEHTOISTOIMINNAN HISTORIAA SUOMESSA.....	7
3	YKSILÖ VAPAAEHTOISTOIMINTAAN OSALLISTUJANA	11
3.1.	OSALLISTUMISEEN VAIKUTTAVAT TAUSTAMUUTTUJAT.....	11
3.2.	OSALLISTUMINEN SUOMESSA AIEMMAN TUTKIMUKSEN VALOSSA.....	16
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA AINEISTON KÄSITTELY	20
4.1.	TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	20
4.2.	AINEISTON KÄSITTELY.....	21
4.3.	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS.....	24
5	VAPAAEHTOISTOIMINTAAN OSALLISTUMINEN SUOMESSA	26
5.1.	OSALLISTUJAT TAUSTAMUUTTUJITTAIN.....	26
5.2.	OSALLISTUMATTOMUUDEN SYYT.....	33
6	VAPAAEHTOISTOIMINNAN TOIMIALAT JA ORGANISOITUMINEN	39
6.1.	TOIMIALAT.....	39
6.2.	VAPAAEHTOISTOIMINNAN ORGANISOITUMINEN.....	45
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	50
8	LÄHDE- JA KIRJALLISUUSLUETTELO	56

1 Johdanto

Lukumummi menee joka tiistai aamu kahdeksaksi kotinsa lähellä olevaan alakouluun ja lukee lapsille kirjaa aamupäiväkerhossa. Perheenisä kiirehtii työpäivänsä jälkeen kotiinsa, vaihtaa treenivaatteet päälleen ja lähtee valmentamaan poikansa jalkapallojoukkuetta. Maija käy auttamassa joka arkipäivä kahden tunnin ajan vanhainkodissa vanhuksia ruokailemisessa. Heikki osallistuu asuinalueensa asukasryhmään, jonka tavoitteena on yhdessä kaupungin kanssa neuvotellen saada yleinen sauna omalle asuinalueelle. Paula auttaa kirjastossa maahanmuuttajia suomen kielen kerhossa kerran viikossa työpäivänsä jälkeen.

Vapaaehtoistyö on monitahoinen ja monimerkityksinen ilmiö, jota ei voi yksiselitteisesti kuvata ja jonka alueelle kuuluu laaja kirjo erilaista toimintaa, organisaatioita ja toimijoita. Se voi olla hyväntekeväisyyttä, avun antamista ja vertaistukea, mutta myös osallistumista, edunvalvontaa ja kampanjointia. Sitä voi syntyä spontaanisti ihmisten välille tai se voi olla organisoitua esimerkiksi jonkin organisaation tai seurakunnan toimesta. Vakiintuneen käsityksen mukaan vapaaehtoistoiminnan määrittely on lähinnä yleistä käsitystä silloin, kun se määritellään toiminnaksi, josta tekijälle ei makseta korvausta ja johon hän osallistuu vapaasta tahdostaan edistääkseen oman sukulaispiirinsä ulkopuolisen henkilön hyvinvointia¹.

Vapaaehtoistoimintaa voidaan tarkastella ilmiönä erilaisista tulokulmista. Rochesterin mukaan vapaaehtoistyön vallitseva, joskaan ei enää yksiselitteinen, paradigma käsittää vapaaehtoistyön altruistisena tekona ja lahjana paremmin toimeentulevilta ihmisiltä vähemmän onnekkaille ihmisille. Tällöin vapaaehtoistoiminta on vertikaalista, ja auttajat ja autettavat ovat eri ihmisiä.² Toinen tulokulma on kansalaisyhteiskunta paradigma, jonka perusteella vapaaehtoistoimintaan osallistumista motivoi ensisijaisesti halu käsitellä yhteisiä asioita. Toiminnassa ei ole tällöin kyse niinkään huolenpidosta vaan vastavuoroisesta tuen antamisesta vertaistukiryhmissä, joissa ei käsitellä pelkästään sosiaalista hyvinvointia vaan myös esimerkiksi liikenteeseen, kaupunkisuunnitteluun ja ympäristöön liittyviä kysymyksiä. Tässä paradigmassa vapaaehtoistoimijoita ei nähdä vain apukäsinä vaan he ovat yhteistoiminnan jäseniä, joiden roolia ei voi etukäteen määrittää vaan se kehittyy ajan mittaan samalla kun kokemus ja henkilökohtainen kasvu lisääntyvät. Tätä vapaaehtoistoiminnan muotoa nimitetään horisontaaliseksi ja toisinaan myös aktivismiksi.³

¹ Hustinx ym. 2014, 4.

² Rochester 2010, 10-12.

³ Rochester 2010, 12-13.

Aktivismilla voi olla myös negatiivinen kaiku. Marjovuon mukaan vapaaehtoistyön julkilausumaton määritelmä pitää sisällään kuitenkin sen ajatuksen, että se on jollain lailla demokraattisten arvojen mukaista. Toiminta, jonka päämäärät eivät ole nykyisen länsimaisen demokratiaa arvostavan yhteiskunnan näkökulmasta hyväksyttäviä, ei ole vapaaehtoistoimintaa.⁴

Rochesterin kolmas näkökulma tarkastelee vapaaehtoistoimintaa tapana viettää vapaa-aikaa. Tässä paradigmassa vapaaehtoistoiminta voi olla satunnaista osallistumista, projektiluonteista tai sitoutuneempaa toimintaa, jossa vapaaehtoistyö on henkilölle olennainen ja mielenkiintoinen tapa saada tietoja, taitoja ja kokemuksia työelämän ulkopuolella. Tässä paradigmassa henkilön motivaatiolle on tyypillistä suuri palo juuri tiettyyn vapaaehtoistyön muotoon, joka ehkä antaa henkilölle sellaista tyytymystä, jota hän ei esimerkiksi palkkatyöstään saa. Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen saattaa ilmentää myös omaa persoonallisuutta.⁵

Suomalaisessa vapaaehtoistoiminnassa on korostunut hyvinvoinnin näkökulma ja viimeisen parinkymmenen vuoden aikana hyvinvointipalveluita on yhä enemmän ulkoistettu julkiselta sektorilta järjestöjen, vapaaehtoisten ja kirkon hoidettavaksi.⁶ Toisaalta osallistuminen vapaaehtoistoimintaan tapana viettää vapaa-aikaa on ollut suurta, sillä selvästi suosituin suomalaisen vapaaehtoistoiminnan alue on perinteisesti ollut urheilu ja liikunta.⁷ Tässä tutkielmassa ollaan kiinnostuneita suomalaisista vapaaehtoistoimijoista. Tutkielman aineistona on Kansalaisareenan ja Kirkkohallituksen keväällä 2018 Taloustutkimuksella teettämä kyselytutkimus suomalaisten vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta, johon haastateltiin tuhatta suomalaista. Kyselyaineisto edustaa tilastollisesti Suomen 15 vuotta täyttäneitä aikuisväestöä.⁸

Vapaaehtoistoimijat ovat hyvin sekalainen joukko ihmisiä motiiveineen, pyrkimyksineen, toiveineen ja mielenkiinnon kohteineen. He eivät saa itse materiaalista korvausta, mutta voivat saada osallistumisestaan muita etuja kuten kokemusta, kontakteja eri verkostoihin sekä mahdollisuuden ilmaista omia mielenkiinnon kohteitaan ja arvojaan, olivat ne sitten uskonnollisia, etnisiä, sosiaalisia, kulttuurisia tai ammatillisia. Suomalaisten ja kansainvälisten tutkimusten mukaan tietyt sosioekonomiset tekijät yhdistävät vapaaehtoistoimintaan osallistujia.⁹ Vapaaehtoistoiminta kuluttaa erilaisia voimavaroja ja on

⁴ Marjovuon 2014, 21-22.

⁵ Rochester 2010, 13-15.

⁶ Grönlund 2012, 17.

⁷ Yeung 2002, 26.

⁸ Rahkonen 2018.

⁹ Musick 2008, Rochester 2010, Yeung 2002.

luonnollista, että he, joilla näitä voimavaroja on, osallistuvat enemmän.¹⁰ Tämä tutkielma valottaa, kuinka nämä taustamuuttajat vaikuttavat vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen suomalaisessa yhteiskunnassa.

Harjun mukaan vapaaehtoistoiminta muuttaa yhteiskuntaa, sillä se tarjoaa yksilöille ja yhteisöille merkityksiä ja merkityksellisyyttä¹¹, mutta on hyvä huomata, että myös yhteiskunta muuttaa vapaaehtoistoimintaa. Tämän tutkielman toisena mielenkiinnon kohteena onkin tarkastella yksilön osallistumiseen vaikuttavien mikrotason tekijöiden lisäksi myös ympäröivää yhteiskuntaa. Tutkielmassa pohditaan, minkälainen maa Suomi on harjoittaa vapaaehtoistoimintaa. Mielenkiinnon kohteena on selvittää, onko suomalaisen yhteiskunnan rakenteissa jotain, mikä vaikuttaa vapaaehtoistoiminnan suuntaan ja määrään.

¹⁰ Musick et al 2008, 119.

¹¹ Harju 2001, 7.

2 Vapaaehtoistoiminta yhteiskunnallisessa kontekstissa

2.1. Hyvinvointimallit

Hyvinvoinnin turvaamiseen on useimmissa yhteiskunnissa periaatteessa neljä eri tapaa ja näiden neljän eri tavan yhdistelmiä. Siitä voi olla vastuussa julkinen sektori eli valtio ja kunnat, yksityinen sektori eli markkinat, kansalaisyhteiskunta eli voittoa tavoittelematon järjestötoiminta ja vapaaehtoistyö tai perhe.¹²

Vapaaehtoistoiminta onkin saanut historian saatossa erilaisia rooleja yhteiskunnallisesta kontekstista riippuen. Jo muinaisessa Kreikassa oli sääntö, että rikkaat antavat varallisuuttaan koko kaupungin hyväksi. Kaupunki odotti näitä lahjoituksia eikä hyväntekeväisyys ollut muinaiselle eliittiin kuuluvalla kreikkalaiselle vapaavalintaista vaan pakollinen toimenpide. Roomalaisten aikakaudella hyväntekeväisyys muuttui järjestelmällisemmäksi ja huomio kiinnittyi pelkän antamisen sijasta enemmän siihen mitä annettiin: lahjoittajan odotettiin lahjoittavan niin, että lahjoitus tulee saajalleen tarpeeseen. 1200-luvulta alkaen katolinen kirkko oli Euroopassa suuri hyväntekeväisyyden organisoija, ja kristinuskon leviäminen ja vahvistuminen vaikuttivat hyväntekijöiden motiiveihin, vapaaehtoisyhdistysten muotoutumiseen sekä yhteiskunnan eetokseen siitä, että omastaan antaminen edesauttaa henkilökohtaista kasvua ja yhteisöllistä hyvinvointia. Kristillisuus korosti epätietoisyyttä, vapaaehtoista köyhyyttä ja almujen antamista. Kristityt halusivat tehdä hyväntekeväisyydestä universaalien ilmiön niin että antaminen koskisi muitakin kuin vain yhteiskunnan eliittiä.¹³

Salamon ym.¹⁴ pitävät yhteiskunnallisen kontekstin merkitystä tärkeänä vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa. Heidän mielestä perinteiset vapaaehtoistoiminnan teoriat ovat korostaneet liikaa yksilön mieltymyksiä ja altruismia, ja ovat huomioineet liian vähän yksilöiden sosiaalista ympäristöä sekä sen aiheuttamia rajoitteita ja kannustimia vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa. Salamon ym. ovat vapaaehtoistyön yksilöllisten motiivien sijaan kiinnostuneet yhteiskunnan eri sosiaalisten ryhmien välisistä suhteista ja instituutioiden vallasta. Heidän mielenkiinnon kohteena on selvittää, onko näillä tekijöillä merkitystä siihen, kuinka suureksi ja mille toimialoille vapaaehtoissektori tietyssä yhteiskunnassa kehittyy.

¹² Esping-Andersen 1990.

¹³ Robbins 2006, 14-19.

¹⁴ Salamon ym. 2017.

Salamon ym. ovat tarkastelleet eri taustamuuttujien valossa 41 maata, mukaanlukien Suomi, ja tehneet aineiston perusteella havainnon, että vapaaehtoissektori on laaja ja kaikkialla maailmassa läsnäoleva sektori, mutta se, minkälaiseksi se on kehittynyt, vaihtelee huomattavasti eri yhteiskuntien välillä. Kaikissa maissa ei toimita vapailla talousmarkkinoilla tai käydä vapaita vaaleja. Ihmiset eivät voi myöskään yksin päättää, turvaavatko he hyvinvoinnin vapaiden markkinoiden, vapaaehtoistoiminnan tai sukulaisten avulla. Näihin päätöksiin vaikuttaa ja niitä rajoittaa olemassa olevat sosiaaliset, taloudelliset ja poliittiset rakenteet, jotka ovat muotoutuneet pitkän ajan kuluessa ja jotka ovat monimutkaisessa suhteessa sosiaalisiin yhteiskuntaluokkiin ja instituutioihin.¹⁵ On myös tutkimuksia, joiden mukaan poliittiset rakenteet vaikuttavat kuitenkin enemmän siihen tapaan, miten vapaaehtoistoimijat osallistuvat kuin osallistumisasteeseen.¹⁶

Juho Saari kirjoittaa yhteiskunnan institutionaalisen rakenteen vaikutuksesta kansalaisten arvoihin ja asenteisiin. Arvot ja asenteet voidaan käsittää eksogeenisinä, jolloin ne nähdään riippumattomina yhteiskunnan toimintaperiaatteista ja rakenteista tai endogeenisinä, jolloin ne rakentuvat toistuvien kokemusten myötä institutionaalisen rakenteen osana. Saaren mukaan yhteiskunnan institutionaalinen rakenne vaikuttaa siihen, että esimerkiksi suomalainen keskiluokka ajattelee eri tavalla kuin vaikka maltalainen keskiluokka. Endogeenisen ajattelutavan mukaan ajattelun eroavaisuudet suomalaisten ja maltalaisten välillä eivät supistu esimerkiksi vastaajan sosioekonomiseen taustaan vaan yhteiskunnan institutionaalinen rakenne vaikuttaa arvoihin ja asenteisiin ja tuottaa niitä.¹⁷ 41 maata käsittävän tutkimuksen perusteella Salamon ym. ovat luoneet kansalaisyhteiskunnan sosiaalisen alkuperän teorian (Social Origins of Civil Society, SOCS), jonka lähestymistapa on endogeeninen. Sen pääväite on, että erilaisten sosiaalisten ryhmien ja instituutioiden väliset valtasuhteet muovaavat kansalaisyhteiskuntaa ja täten vapaaehtoistoiminnan suuntaa.

Tulosten perusteella he ovat jakaneet tutkimansa maat viiteen erilaiseen hyvinvointiregiimiin: perinteiseen, liberaaliin, hyvinvointikumppanuuteen, sosiaalidemokraattiseen ja valtiojohtoiseen. Perinteisessä hyvinvointimallissa ylimmillä sosiaaliluokilla ja maanomistajilla on suuri vaikutus yhteiskunnassa sosiaalisesti, taloudellisesti ja poliittisesti. Liberaalissa regiimissä kansalaisyhteiskunta on riippuvainen keskiluokkaan kuuluvien anteliaisuudesta, julkiset menot pyritään pitämään pieninä ja yksilön omaa vastuuta korostetaan. Hyvinvointikumppanuusmallissa kasvava työväenluokka ajaa omaa etuaan liberaalia mallia voimakkaammin ja ylimmät sosiaaliluokat kanavoivat nämä

¹⁵ Salamon ym. 2017, 69, 74-75.

¹⁶ Grönlund 2013, 74.

¹⁷ Saari 2010, 44-45.

pyrkimykset esimerkiksi ammattijärjestöjä neutraalimpina koettujen uskonnollisten yhteisöjen hoidettaviksi. Sosiaalidemokraattisessa mallissa maanomistajien valta on heikentynyt ja matalammilla yhteiskuntaluokilla on valtaa suhteessa ylempiin yhteiskuntaluokkiin. Valtiojohtoisessa hyvinvointimallissa valtaopitävät pyrkivät jarruttamaan taloudellista kasvua, ja modernisaatiota vaativat ryhmittymät pyrkivät kasvattamaan omaa valtaansa ja edistämään yhteiskunnan modernisaatiota.¹⁸

Salamon ym. ovat sijoittaneet Suomen yhdessä Itävallan, Norjan ja Ruotsin kanssa sosiaalidemokraattiseen regiimiin. Tämän regiimin synty on ollut mahdollista, kun maatalouden valta yhteiskunnassa on vähentynyt, teollistuminen on vahvistunut ja eri ammattiryhmien ja keskiluokan välille on syntynyt aiempaa monimuotoisemmat suhteet. Tämä ei ole mahdollista maatalousvaltaisessa traditionaalisessa eikä keskiluokkaisessa liberaalissa regiimissä. Sosiaalidemokraattisessa mallissa vapaaehtoistoimijoiden osuus yhteiskunnassa on kohtuullisen suuri ja vapaaehtoistoiminta keskittyy pääosin itsensäilmaisemisen toimialoille kuten liikuntaan, kulttuuriin, harrastustoimintaan, taiteisiin ja erilaisiin yhteisiä asioita käsitteleviin tehtäviin.¹⁹

Sosiaalidemokraattinen regiimi poikkeaa tässä muista regiimeistä, sillä neljässä muussa regiimissä vapaaehtoistoiminta keskittyy pääsääntöisesti palvelualoille kuten terveys- ja sosiaalipalveluihin sekä koulutukseen. Syynä eron on, että teorian mukaan sosiaalidemokraattisessa mallissa alemmilla yhteiskuntaluokilla on valtaa suhteessa ylempiin luokkiin. Tämä on johtanut siihen, että valtio – ei yksityinen sektori tai voittoa tavoittelematon järjestötoiminta – rahoittaa hyvinvointipalveluita. Sosiaalidemokraattisessa mallissa valtion ylläpitämät hyvinvointipalvelut kuuluvat kaikille kansalaisille. Yhteiskunnassa vallitsee vapaa poliittinen ilmapiiri ja vapaus muodostaa kansalaisjärjestöjä. Uskonnollisten vapaaehtoisjärjestöjen rooli on pienempi kuin hyvinvointikumppanuus mallissa.²⁰ Kulttuurinen yhtenäisyys on sosiaalidemokraattisessa mallissa melko suurta.²¹

Salamonin ja kumppaneiden tutkimuksessa työikäisistä suomalaisista lähes 54 prosenttia osallistuu vapaaehtoistoimintaan, mikä on 13 prosenttiyksikköä enemmän kuin kaikkien tutkittujen maiden keskiarvo. Suomalaisista osallistujista 58 prosenttia tekee vapaaehtoistyötä itseilmaisuuksiin liittyvillä toimialoilla kuten kulttuuri ja virkistys, harrastustoiminta, uskonnollinen toiminta, kansalaisaktivismi, ammatillinen toiminta ja ympäristönsuojelu. Se on selvästi kaikkien maiden keskiarvoa (37 %) enemmän. Palveluiden toimialalla kuten terveys- ja sosiaalipalveluiden sekä koulutuksen parissa osallistuu 41

¹⁸ Salamon ym. 2017, 82-88.

¹⁹ Salamon ym. 2017, 87-88.

²⁰ Salamon ym. 2017, 87-88, 107-110.

²¹ Anheier 2006, 106.

prosenttia suomalaisista vapaaehtoistoimijoista. Se on selvästi 41 maan keskiarvoa (59 %) vähemmän.²²

Taloudelliset resurssit ja valta ovat tärkeitä muuttujia kansalaisyhteiskunnan sosiaalisen alkuperän teoriassa. Toimintatavat, jotka syntyvät näiden taloudellisten ja valta-asemien vaikutuksesta, säilyvät yhteiskunnassa pitkään, jopa vielä silloin, kun ne eivät enää vaikuta yhteiskunnassa. Tästä kehityksestä Salamon ym. käyttävät termiä polkuriippuvuus (path dependence), jolla he viittaavat siihen, että kun tietyt yhteiskunnalliset rakenteet ovat vakiintuneet, on helpompaa ja edullisempaa jatkaa samalla polulla kuin valita täysin uusi polku.²³ Niemelän mukaan pohjoismaisen kansalaisyhteiskunnan taustalla on pitkä historiallinen kehityspolku, jossa eri prosessit vahvistavat toisiaan. Keskinäisen välittämisen kulttuuri ja hyvinvointivaltio nivoutuvat toisiinsa. Hän mainitsee pohjoismaisen vyöhykkeen juuriksi valtion vahvan roolin, aktiivisen kansalaisuuden perinnön sukupolvelta toiselle, protestanttisten arvojen perinteen sekä pohjoismaisen perhekulttuurin. Taustalla on myös poliittisia ristiriitoja ja kulttuurisia jännitteitä, jotka ovat muovanneet pohjoismaisia yhteiskuntia.²⁴

2.2. Vapaaehtoistoiminnan historiaa Suomessa

Vapaaehtoistoiminta, vapaaehtoisuus ja vapaaehtoistyö ovat viime vuosikymmenien aikana Suomessa vakiintuneita käsitteitä, joista on aiemmin käytetty sellaisia nimityksiä kuin talkootyö, armeliaisuus, vapaa huoltotyö ja hyväntekeväisyys. Näistä nimityksistä heijastuvat yksilöiden perinteiset yhteistoiminnan tavat, antamisen ja auttamisen arvot sekä osallisuus yhteiseen. Eri termien ja aikakausien taustalla on kuitenkin sama idea: on kyse palkattomasta, vapaasta tahdosta kumpuavasta yleishyödyllisestä toiminnasta, joka useimmiten on organisoitu jonkin tahon avustuksella.²⁵

Suomessa syntyi 1800-luvun loppupuolella useita yhteiskunnallisia liikkeitä, jotka perustuivat kansalaisten aktiivisuuteen. Ne tuottivat uudenlaista vapaamuotoista toimintaa, jota oli niin sosiaalisen työn kuin sivistyksen, kansanterveyden ja politiikankin alalla. Kristillissosiaalisella työllä oli 1800-luvun jälkipuolen Suomessa merkittävä rooli vapaaehtoistyön perustana ja naisten aktivoijana. Helsingin diakonissalaitos perustettiin 1860-luvulla, Pelastusarmeija tuli Suomeen vuonna 1889 ja samoihin aikoihin perustettiin myös naisasialiike sekä vapaa lähetys. Näiden toimijoiden tavoitteena oli uuden kristillisen

²² Salamon ym. 2017, 276-279.

²³ Salamon 2017, 69, 74-75.

²⁴ Niemelä 2010, 311-312.

²⁵ Nylund ym. 2005, 13-15.

yhteiskuntamoraalin rakentaminen ja sitä kautta koko yhteiskunnan parantaminen. Keskeinen toiminnan kohderyhmä oli lapset ja nuoret, mutta myös merimiehet, siirtolaiset, alkoholistit, prostituoidut ja vapautetut vangit. Valtion ja järjestötoiminnan suhde oli läheinen ja monet kristillissosiaaliset järjestöt syntyivät valtiovallan suojeluksessa.²⁶

1900-luvun eri vuosikymmeninä vapaaehtoistoiminnalle oli Suomessa vaihtelevasti tarvetta. Suomen itsenäistymisen aikaan vuonna 1917 valtio lisäsi vastuutaan kansalaisista, mutta vähäisten resurssien vuoksi tärkeää oli myös, että kansalaiset auttoivat toinen toisiaan. Kansalaisjärjestöt ja kirkko vahvistivat tuolloin omaa vähäosaisten auttamisen perinnettään. 1930-luvulla ennen toista maailmansotaa valtio nousi hyvinvoinnin ylläpitäjäksi ja palvelujen rakentaminen alkoi. 1940-luvun sotavuosina ja niiden jälkeen valtion tavoitteena oli kohdistaa vapaaehtoisjärjestöjen voimavarat ja toiminta tarkoituksenmukaiseen käyttöön. Tuolloin luotettiin yhdessä selviytymiseen ja yhteiseen vastuun kantamiseen.²⁷ Sodan jälkeen valtion ja kuntien rooli hyvinvoinnin rahoittajana kasvoi. Kansalaisten tuloerot tasaantuivat eivätkä yksittäiset kansalaiset tehneet niin suuria lahjoituksia kuin ennen. Yhteiskuntaan syntyi uusia sosiaali- ja terveysjärjestöjä, kuten Syöpäjärjestö, jotka pyrkivät vaikuttamaan päätöksentekijöihin huono-osaisten kansalaisten tilanteen parantamiseksi.²⁸

1960-luvulla väestön laajamittainen muuttoliike kaupunkeihin muutti yhteiskuntaa suuresti. Perinteisesti tukea tarjonneet lähiyhteisöt joutuivat murrokseen ja huolenpidon mahdollisuudet muuttuivat ja vähenivät. Perherakenne muuttui ydinperheeksi eikä eri sukupolvien toisilleen tarjoama tuki ollut enää aiemman kaltaista. Näistä yhteiskunnallisista muutoksista sai alkunsa pohjoismaiselle hyvinvointivaltiolle tyypillinen julkisten palveluiden kehitys. Sosiaali- ja terveysjärjestöt ammatillistuivatkin 1960- ja 1970-luvuilla.²⁹ 1960-luvulta alkaen elintaso nousi ja kansalaiset osallistuivat ammattijärjestöjen ja poliittisten puolueiden toimintaan.³⁰

1970-luvulta alkaen hyvinvointivaltion sosiaalinen turva oli Suomessa muodostunut niin kattavaksi, että yleisesti ajateltiin ihmisen auttamisen tapahtuvan turvallisemmin valtion ja kuntien kuin esimerkiksi kirkon puitteissa. Historian kulku on kuitenkin monissa asioissa aaltoliikettä, niin tässäkin, ja 1980-luvulla huomattiin, että pahoinvointi ei poistunutkaan elintaso ja sosiaaliturvaa kehittämällä. Valtion panoksen suhteellisuus oivallettiin ja muut hyvinvoinnin kannalta tärkeät toimijat huomattiin. Ihmisen omaa vastuuta nostettiin jälleen esiin.³¹ 1980-luvulla kansalaiset osallistuivat vapaaehtoistoimintaan kasvavissa määrin myös

²⁶ Markkola 2005, 39-47.

²⁷ Harju 2001, 39-41.

²⁸ Grönlund ym. 2015.

²⁹ Harju 2001, 39-41.

³⁰ Grönlund ym. 2015.

³¹ Malkavaara 2002, 221-248; 296.

urheilun, kulttuurin ja luonnonsuojelun piirissä. Valtion avustukset järjestöille kasvoivat, järjestöt muuttuivat organisoituneemmiksi ja palkkasivat lisää työntekijöitä.³² Julkusen mukaan 1980-luku oli vedenjakaja, josta lähtien teollisuusmaissa on pyritty rajoittamaan julkisten ja erityisesti sosiaalimenojen kasvua.³³

Matthies kirjoittaa, että pohjoismainen hyvinvointimalli ei ole historiassa periaatteessa edellyttänyt vapaaehtoistyöltä kovin merkittävää panosta Suomessa, sillä luokkaerot ovat olleet vähäisiä, naiset ovat käyneet töissä ja julkiset palvelut ovat olleet kattavia. Tämä tilanne muuttui 1990-luvun alun laman myötä, jonka jälkeen tarve vapaaehtoistoiminnalle on ollut suurempaa. 1990-luvulta alkaen vapaaehtoistoimintaan on kohdistettu systemaattisia käynnistyskampanjoita, sille on perustettu välityskeskustoja sekä järjestöissä ja kunnissa on siihen liittyviä projekteja.³⁴ Kuntien, seurakuntien ja järjestöjen keskinäinen yhteistyö on vahvistunut enenevässä määrin 1990-luvulta alkaen, sillä julkinen vastuu on kaventunut ja kansalaisten oma vastuu lisääntynyt hyvinvointipolitiikan siirtyessä kasvusta karsinnan, rajoittamisen ja sopeuttamisen aikaan.³⁵ Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana tuottavuus ja kilpailullisuus ovat tulleet yhä keskeisimmiksi käsitteiksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämä on näkynyt lisääntyneenä hyvinvointipalveluiden tuottamisen ulkoistamisena julkiselta sektorilta järjestöjen, vapaaehtoisten ja kirkon hoidettavaksi. Ne ovatkin juuri niitä tahoja, jotka ovat olleet pakotettuja vastaamaan tarpeisiin, joihin julkinen sektori ei enää aiempaan tapaan vastaa.³⁶

Ajan saatossa vapaaehtoistyön tekemisen tapa on pysynyt pääosin samana, mutta Rochester on havainnut joitain muutoksiakin. Perinteisesti vapaaehtoistoiminta on ollut pitkäkestoista, jolloin osallistujia on ollut valmis sitoutumaan tietyn organisaation toimintaan ja arvomaailmaan sekä käyttämään siihen aikaansa ja energiaansa. Hän on ollut valmis tekemään organisaation puitteissa monenlaisia tehtäviä. Lyhytkestoinen vapaaehtoisuus on uudempi käsite, jossa osallistujia ei ole niinkään sitoutunut toimintaa järjestävään organisaatioon vaan tiettyyn tapahtumaan tai tehtävään, josta hän on kiinnostunut. Hän saattaa tehdä vain tietyn tyyppisiä tehtäviä ja vaihtaa organisaatiota. Lyhytkestoisesta vapaaehtoisuudesta käytetään myös nimeä episodinen vapaaehtoisuus, joka viittaa siihen, että vapaaehtoistoimija saattaa työskennellä vain muutaman tunnin silloin tällöin tai jonkin tietyn rajatun periodin esimerkiksi projektin loppuunsaattamiseksi. Hän voi osallistua

³² Grönlund ym. 2015.

³³ Julkunen 2001, 11.

³⁴ Matthies 1996, 21-22.

³⁵ Harju 2001, 41-45; Julkunen 2001, 11.

³⁶ Grönlund 2012, 17.

vapaaehtoisena myös esimerkiksi kerran vuodessa järjestettävään tilaisuuteen vuosi toisensa jälkeen.³⁷

Maailma muuttuu tietoliikennealalla nopeasti. Yeungin vapaaehtoistoiminnan kyselytutkimuksessa³⁸ vuosituhanen vaihteessa ei ollut vielä ajankohtaista kysyä vastaajilta internetin välityksellä tapahtuvasta vapaaehtoistoiminnasta. Vuoden 2018 kyselyssä, johon tämäkin tutkielma pohjautuu, tämä kysymys oli esitetty. Rochesterin mukaan on odotettavissa, että internetin välityksellä tapahtuva vapaaehtoistoiminta tulee kasvamaan tulevaisuudessa. Se tarjoaa osallisuuden mahdollisuuden muun muassa henkilöille, joiden on vaikea liikkua tai muuten osallistua yhteiseen toimintaan.³⁹

³⁷ Rochester 2010, 29-30.

³⁸ Yeung 2002.

³⁹ Rochester 2010, 34.

3 Yksilö vapaaehtoistoimintaan osallistujana

3.1. Osallistumiseen vaikuttavat taustamuuttajat

Tähän mennessä vapaaehtoistoimintaan osallistumista on tarkasteltu tässä tutkielmassa makrotason näkökulmasta ja on oltu kiinnostuneita siitä, kuinka yhteiskunnallinen konteksti vaikuttaa vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen. Yhteiskunnallinen konteksti asettaa tarpeita, vaatimuksia ja rajoitteita vapaaehtoistoiminnan kentälle, jolla järjestöt ja yksilöt toimivat. Siirrymme seuraavaksi tarkastelemaan vapaaehtoistojen yksilön tasolla.

Vapaaehtoistoimintaa on lähestytty tutkimuskohteena pääsääntöisesti kolmesta näkökulmasta. Sitä on tutkittu 1) osallistujamääriä ja -tunteja mittaamalla sekä näiden taustalla vaikuttavien syiden näkökulmasta, 2) vapaaehtoistojen kokemusten ja motiivien näkökulmasta ja 3) tarkastelemalla yhteiskunnallisen kontekstin yhteyttä vapaaehtoistoimintaan.⁴⁰ Tässä kappaleessa tarkastellaan näistä ensimmäistä eli vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä. Wilson on tarkastellut vapaaehtoistoimintaa meta-analyysissä, johon hän on koonnut yhteen alan tutkimusta. Vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen vaikuttavat tekijät voidaan Wilsonin meta-analyysin perusteella jakaa neljään ryhmään: osallistujan subjektiivisiin taipumuksiin, osallistujan käytössä oleviin resursseihin, osallistumiseen elämänkaaren eri vaiheissa ja osallistujan mikrotason sosiaaliseen kontekstiin.⁴¹ Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan, kuinka nämä neljä osa-aluetta ovat yhteydessä vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen.

Subjektiiviset taipumukset: uskonnollisuus

Subjektiivisilla taipumuksilla tarkoitetaan kaikkia niitä piirteitä, joiden perusteella ihmiset tulkitsevat itseään ja ympäröivää maailmaa. Tällaisia ovat esimerkiksi luonteenpiirteet, motiivit, asenteet, arvot ja uskonnollisuus.⁴² Vapaaehtoistoiminnan motiivit, asenteet ja arvot eivät kuulu varsinaisesti tämän tutkielman piiriin ja sen vuoksi edellä mainituista subjektiivisista taipumuksista tarkastellaan seuraavaksi uskonnollisuutta vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen vaikuttavana tekijänä.

Uskonto ja vapaaehtoistoiminta ovat samanlaisia siinä mielessä, että nykyaikana länsimaisissa yhteiskunnissa molempien oletetaan olevan yksityisiä asioita, jotka liittyvät

⁴⁰ Rochester 2013, 237-239; Wilson 2012.

⁴¹ Wilson 2012.

⁴² Wilson 2012.

enemmän moraalisiin arvoihin kuin poliittisiin pyrkimyksiin.⁴³ Perinteisesti uskontoon liitetty hyväntekeväisyys ja altruismi on nähty vapaaehtoistoimintaa lisäävänä tekijänä.

Kansainvälisten tutkimusten mukaan varhaiset uskonnolliset kokemukset vaikuttavat positiivisesti vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen aikuisuudessa. Vanhempien uskonnollisuus vaikuttaa siihen tapaan, jolla perheen nuori osallistuu toimintaan. Yhdysvaltalais tutkimuksen mukaan uskonnollisten vanhempien lapset osallistuvat todennäköisemmin hyväntekeväisyyden tehtäviin kuin esimerkiksi aktivismiin.⁴⁴

Uskonnon ja vapaaehtoistoiminnan yhteys on tilastollisesti merkitsevä useissa tutkimuksissa. Yhteyttä selittää se, että uskonnolliset yhteisöt yleensä rohkaisevat ja kannustavat jäseniään osallistumaan vapaaehtoistoimintaan sekä yhteisöjen sisällä että yhteiskunnassa laajemmin. Keskeisimpänä uskonnon ja vapaaehtoistoiminnan yhteyttä selittävänä mekanismina pidetään uskonnollisten yhteisöjen sosiaalisia suhteita, joiden vaikutus leviää jopa uskonnollisten yhteisöjen ulkopuolelle. Mitä enemmän yksilöllä on uskonnollisiin yhteisöihin kuuluvia ystäviä, sitä todennäköisemmin hän itsekkin osallistuu vapaaehtoistoimintaan, vaikka ei kuuluisikaan uskonnolliseen yhteisöön.⁴⁵

Salamon ja kumppanit haastavat perinteisen näkemyksen uskonnon ja vapaaehtoistoiminnan yhteydestä. Heidän mielestä kaikkiin uskontoihin liittyy käsitys hyväntekeväisyydestä ja altruismista ja täten uskonto ei voi selittää kaikkea vaihtelua vapaaehtoistyön määrässä ja tavassa. Sen sijaan Salamon ym. tarkastelevat uskontoa sosiaalisen vallan näkökulmasta: uskonnot ovat instituutioita, jotka ovat yhteydessä toisiin instituutioihin. Uskonnolliset instituutiot voivat horjuttaa tai vahvistaa yhteiskunnan muita instituutioita.⁴⁶ Uskonnolliset instituutiot voivat esimerkiksi vaikuttaa yhteiskunnan arvoihin ja tarjota yhden mahdollisuuden vapaaehtoistoimintaan osallistumiseksi. Ne voivat myös täydentää yhteiskunnan tuottamia palveluita (kts. luku 2.1 Hyvinvointimallit).

Sosioekonomiset resurssit

Sosioekonomiset resurssit kuten *sukupuoli, koulutus ja tulotaso* vaikuttavat siihen, kuinka yksilöllä on mahdollisuus osallistua vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistoimijuus kuluttaa erilaisia voimavaroja ja on luonnollista, että he, joilla näitä voimavaroja on, osallistuvat enemmän.⁴⁷ Aiempien kansainvälisten tutkimusten perusteella *sukupuolella* ei ole suurta merkitystä vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa, sillä naiset ja miehet osallistuvat lähes

⁴³ Hustinx 2014, 3.

⁴⁴ Wilson 2012.

⁴⁵ Grönlund 2017, 115-116.

⁴⁶ Salamon 2017, 69.

⁴⁷ Musick 2008, 119.

samalla aktiivisuudella vapaaehtoistoimintaan, mutta hieman eri toimialoille.⁴⁸

Yhdysvalloissa naiset osallistuvat vapaaehtoistoimintaan hieman miehiä enemmän ja toimivat todennäköisimmin sairaalatehtävissä. Miehet puolestaan osallistuvat naisia useammin urheiluun, pelastuspalveluihin ja poliittisiin tehtäviin. Musickin ja kumppaneiden mielestä naisten suuntautuminen hoivatehtäviin on seurausta yhteiskunnan rakenteista eikä siitä, että naiset olisivat luonnostaan miehiä huolehtivaisempia ja empaattisempia.⁴⁹

Tutkimuksissa on myös huomattu naisten ja miesten välillä eroja siinä, minkälaisia merkityksiä he itse antavat vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle. Suomalaisen vapaaehtoistoiminnan mielikuvissa naisten ajatukset liittyvät miehiä useammin palkatta auttamiseen sekä tiettyyn kohteeseen tai järjestöön. Miehet puolestaan yhdistävät vapaaehtoistoiminnan naisia useammin talkoisiin sekä varain- ja rahankeräykseen.⁵⁰ Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa naiset jäsentävät vapaaehtoistojen osaksi omaa persoonaansa, kun taas miehet yhdistävät sen tiettyjen tehtävien suorittamiseen. Miehillä vapaaehtoistojen yhdistyminen naisiin useammin osaksi elämän muita rooleja kuten isyyttä tai ammattiasemaa. Naiset kokevat tietoisuutensa ja ymmärryksensä kasvavan vapaaehtoistoimintaan osallistumisen myötä, kun taas miehet pitävät arvostuksen saamista tärkeänä osallistumisen motiivina. Naisilla vapaaehtoistojen suuntautuu enemmän sinne, missä heitä tarvitaan ja missä heidän osallistumisensa on välttämätöntä, kun taas miehet osallistuvat tehtäviin, jotka sopivat heidän tarpeisiinsa ja aikatauluihinsa.⁵¹

Edellisen perusteella voidaan kysyä, tuntevatko naiset miehiä useammin ryhmäpainetta osallistua vapaaehtoistoimintaan. Marjovuo toteaa, että vaikka vapaaehtoistojen pidetään yleisesti myönteisenä asiana, ei kaikki vapaaehtoistyö ole myönteistä eikä vapaasti valittavaa. Ryhmäpaine voi painostaa yksilöä osallistumaan vaikkapa lasten harrastustoimintaan vastoin suoranaista omaa tahtoa.⁵² Rochester ym. käyttävät ryhmäpaineesta termiä moraalinen pakottaminen, johon liittyy esimerkiksi se näkökulma, että jotain tiettyä toimintaa ylläpitävä vapaaehtoinen ei välttämättä koe pystyvänsä irtisanoutumaan toiminnasta, jos hänelle ei ole seuraajaa tiedossa.⁵³

Tutkimusten mukaan *koulutus* on kaikista voimakkaimmin vapaaehtoistyöhön osallistumista ennustava sosioekonominen muuttuja.⁵⁴ Koulutus herättää valveutuneisuutta, lisää empatiaa vähemmän onnekkaita kohtaan, vahvistaa itseluottamusta ja opettaa

⁴⁸ Musick 2008, 195.

⁴⁹ Musick 2008, 171.

⁵⁰ Yeung 2002, 20.

⁵¹ Musick 2008, 177.

⁵² Marjovuo 2014, 21.

⁵³ Rochester 2010, 20.

⁵⁴ Musick 2008; Rochester 2010, 47.

analyttisesti ja kriittisesti havainnoimaan maailmaa ja siinä olevia epäkohtia. Koulutus on resurssi, joka madaltaa vapaaehtoistyöhön osallistumisen kustannuksia. Vähemmän koulutetut sanovat todennäköisemmin, että he eivät osallistu vapaaehtoistoimintaan, koska eivät tiedä, kuinka osallistua. Korkeasti koulutetuilla todennäköisin syy osallistumattomuuteen on, että heillä ei ole siihen aikaa. Korkeasti koulutetuilla on matalasti koulutettuja todennäköisemmin laaja sosiaalinen verkosto ja heitä myös pyydetään sen vuoksi vapaaehtoistehtäviin useammin.⁵⁵

Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa huomattiin, että korkea koulutus ei lisää vapaaehtoisten määrää kaikilla toimialoilla. Korkeampi koulutus ennustaa runsaampaa osallistumista ympäristöjärjestöjen toimintaan, mutta vähentää osallistumista uskonnollisiin yhteisöihin. Koulutuksen on huomattu olevan positiivisesti yhteydessä myös poliittiseen kampanjointiin ja kulttuuritoimintaan osallistumiseen. Yhdysvaltalaistutkimuksen mukaan ihmisuhteita painottavissa vapaaehtoistehtävissä kuten tukihenkilöinä, sairaalavapaaehtoisina ja perhetyössä on enemmän matalammin koulutautuneita vapaaehtoisia.⁵⁶

Tutkimuksissa on huomattu *tulojen* vaikuttavan vapaaehtoistyöhön osallistumiseen kahdella eri tavalla. Ensiksi voidaan ajatella, että mitä korkeampi palkka henkilöllä on ansiotyössään, sitä vähemmän hän haluaa ”tuhlata” palkkatuntejaan ei-palkattuun vapaaehtoistyöhön. Tällöin tehdyt vapaaehtoistyön tunnit ovat käännteisiä palkkaan nähden. Toiseksi on huomattu, että vaikka vapaaehtoistyöhön osallistuminen ei sinänsä maksa mitään, voi vapaaehtoisuus aiheuttaa kuluja matkakustannusten ja siistin vaatetuksen muodossa. Tällöin vähävaraiset eivät halua osallistua. Tällöin pätee oletus, että mitä enemmän tienamme sitä enemmän teemme vapaaehtoistyötä. Tutkimusten perusteella jälkimmäinen vaihtoehto on yleisempi.⁵⁷

Elämänkaari

Iän ja vapaaehtoistoimintaan osallistumisen yhteys on monimutkainen. Aiemman tutkimuksen mukaan aktiivisimpia suomalaisia vapaaehtoistoimijoita ovat eläkeläiset ja opiskelijat.⁵⁸ Iso-Britanniassa tutkimusten tulokset ovat päinvastaiset, sillä Brittein saarilla nuorimmat ja vanhimmat ikäryhmät osallistuvat vapaaehtoistoimintaan kaikista vähiten.⁵⁹ Musick ym. tarkastelevatkin vapaaehtoistoimintaan osallistumista iän sijaan elämänkaarinäkökulmasta. He ovat huomanneet, että vapaaehtoistoimintaan osallistuminen vaihtelee ihmisen

⁵⁵ Musick 2008, 119-120.

⁵⁶ Musick 2008, 119-123.

⁵⁷ Musick 2008, 127.

⁵⁸ Yeung 2002, 25.

⁵⁹ Rochester 2010, 43.

elämäntilanteiden mukaan. Nuoruudessa osallistumisaktiivisuus on yleensä suurempaa kuin varhaisessa aikuisuudessa, ja keski-iässä osallistuminen on kaikista korkeinta. Syynä tähän on, että kouluissa ja erilaisissa organisaatioissa on tehtäviä nuorille, joihin ei kuitenkaan jää enää aikaa, kun nuori siirtyy omassa elämässään varhaiseen aikuisuuteen sen monine vaatimuksineen ja sitoumuksineen. Keski-iässä nämä vaatimukset ovat yleensä tasaantuneet ja ihmisillä on taas enemmän aikaa vapaaehtoistoimintaan. Keski-ian jälkeen osallistuminen vapaaehtoistoimintaan vähenee.⁶⁰

Myös syyt ja mielenkiinto osallistua vapaaehtoistoimintaan vaihtelevat elämäntilanteen mukaan. Ihmisillä on elämänsä aikana erilaisia mielenkiinnon kohteita, tarpeita, sosiaalisia verkostoja ja resursseja käytettävänä. Tutkimusten mukaan eurooppalaisessa kontekstissa on tyypillistä, että nuoret aikuiset osallistuvat aktiivisesti urheilun ja liikunnan toimialalle. Keski-ikäiset toimivat koulujen parissa ja vanhimmat vapaaehtoistoimijat osallistuvat sosiaalipalvelujen toimialalle. Yhdysvalloissa mieltymykset vaihtuvat nuorena suosittuna pidetystä urheilun ja liikunnan toimialasta keski-ikäisten suosimaan poliittiseen toimintaan ja kouluun liittyvään vapaaehtoistoimintaan. Vanhimmat ikäryhmät toimivat Yhdysvalloissa eniten uskonnollisen toiminnan ja sosiaalisten palveluiden parissa.⁶¹ Myös elämänkaaren aikana muuttuvan perherakenteen on tutkimuksissa huomattu vaikuttavan vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen. Naimisissa olevat osallistuvat eronneita tai naimattomia todennäköisemmin ja perheissä, joissa on lapsia, osallistutaan lapsettomia perheitä useammin.⁶² Jatkuvuus on yksi vanhempien ikäryhmien osallistumiseen liittyvä asia: tutkimuksissa on huomattu, että ihmisillä on taipumus ylläpitää samanlaista elämää ennen ja jälkeen eläköitymisen. Jos henkilö osallistuu vapaaehtoistoimintaan keski-ikäisenä, osallistuu hän siihen todennäköisesti myös eläkkeellä, mutta ei aloita vapaaehtoistimijutta, jos ei ole osallistunut siihen ennen eläköitymistä.⁶³

Mikrotason sosiaalinen konteksti: asuinpaikka

Vapaaehtoistyö on pääosin paikallinen ilmiö: monet ihmiset ovat vapaaehtoistimijoita lähellä omia arkisia ympyröitään. Vaikka maailma kutistuu globalisaation myötä ja monet toimintatavat yhtenäistyvät eri valtioiden välillä, on valtioiden sisälläkin havaittavissa, että toisilla alueilla osallistutaan enemmän kuin toisilla. Tähän kehitykseen ei ole yksiselitteistä syytä. Toisaalta voidaan ajatella, että joillain alueilla vapaaehtoistoimintaa ja -organisaatioita

⁶⁰ Musick 2008, 222.

⁶¹ Musick 2008, 223-224.

⁶² Rochester 2010, 48.

⁶³ Musick 2008, 264.

on enemmän ja osallistuminen on tehty helpoksi, toisaalta joillain alueilla voi olla enemmän ihmisiä, jotka suhtautuvat vapaaehtoistoimijuuteen myönteisesti.⁶⁴

Suomalaisten mielikuvissa vapaaehtoistoinnasta on eroja. Maaseudulla asuvilla vapaaehtoisuudesta tulee ensimmäisenä mieleen ilmainen apu ja talkoot, kaupunkialueilla vapaaehtoistointa mielletään tiettyjen, eriytyneiden kohteiden kautta. Etelä-Suomessa vapaaehtoistointa mielletään keskimääräistä useammin johonkin tiettyyn kohteeseen tai yleisesti hyvään asiaan liittyväksi. Itä-Suomessa vapaaehtoisuuden mielikuvissa korostuu toiminnan palkattomuus, ja vapaaehtoisuus mielletään nimenomaan lähipiirin ilmaiseksi auttamiseksi. Pohjois-Suomessa painottuu muuta Suomea enemmän toiminnan talkoohenkisyys.⁶⁵

Kansainvälisissä tutkimuksissa on huomattu, että mieltymys omaan asuinalueeseen kasvattaa vapaaehtoistointaan osallistumista. Osallistujat pitävät ei-osallistujia enemmän asuinympäristöään hyvänä, naapureitaan luotettavina sekä arvostavat oman alueensa puistoja, kouluja, kirjastoja ja sairaaloita.⁶⁶ Yhdysvaltalais tutkimuksessa on myös huomattu, että omistusasunnossa asuva osallistuu vapaaehtoistyöhön vuokralla asujaa useammin.⁶⁷ Tähän voi olla syynä se, että omistusasujat ovat omistamansa asunnon vuoksi sitoutuneempia tiettyyn asuinalueeseen ja koska ovat sitoutuneet asumaan tietyssä paikassa, haluavat myös vaikuttaa asuinalueensa hyvinvointiin. Iso-Britannialaisessa tutkimuksessa on myös huomattu, että osallistumisaktiivisuus on erilaista maan eri osissa. Maaseudulla vapaaehtoistointi on yleisempää kuin kaupunkialueilla ja varakkaimmilla alueilla osallistutaan todennäköisemmin kuin köyhillä asuinalueilla.⁶⁸ Kansainvälisiin tutkimuksiin tutustumalla huomaa vapaaehtoistoinnin kontekstuaalisuuden. Suomalainen yhteiskunta on ollut ainakin näihin päiviin saakka melko homogeeninen ja sen vuoksi suomalaisessa tutkimuksessa ei ole tullut esiin kaupunginosien, rodun ja etnisyyden vaikutusta vapaaehtoistointaan osallistumisessa. Asuinalueen sosiaalinen homogeenisuus on tutkimuksissa nähty yhdeksi vapaaehtoistointaan osallistumista kasvattavaksi tekijäksi⁶⁹.

3.2. Osallistuminen Suomessa aiemman tutkimuksen valossa

Suomessa vapaaehtoistointaa on tutkittu poikkitieteellisesti niin sosiaalipsykologian, teologian, sosiologian, politiikan tutkimuksen, psykologian kuin sosiaalipolitiikankin

⁶⁴ Musick 2008, 319, 341.

⁶⁵ Yeung 2002, 25.

⁶⁶ Musick 2008, 318; Rochester 2008, 49.

⁶⁷ Musick 2008, 320.

⁶⁸ Rochester 2010, 49.

⁶⁹ Musick 2008, 341.

tieteenaloista käsin.⁷⁰ Sitä on tutkittu melko paljon vapaaehtoisten motiivien, arvojen ja altruismin näkökulmasta.⁷¹ Suomalaista vapaaehtoistoimintaa on tutkittu myös tarkastelemalla yhteiskunnallisen rakenteen yhteyttä siihen. Nylund jäljittää järjestömuotoisen vapaaehtoistyön ideologian kristinuskoon ja filantropiaan. Hän on tutkimuksessaan huomannut, että järjestömuotoinen vapaaehtoistyö on luonteeltaan vertikaalista, jossa auttajat ja autettavat ovat eri ihmisiä, kun taas oma-apuryhmät ovat luonteeltaan horisontaalisia ja niissä ihmiset ovat sekä auttajia että autettuja.⁷² Pessi ja Oravasaari ovat tutkimuksessaan huomanneet, että joka kolmannella järjestöllä Suomessa on palkattu henkilö, joka keskittyy vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen ja koordinointiin. Eniten vapaaehtoisia on heidän tutkimuksen mukaan vertaistukitoiminnassa, tapahtumien järjestämisessä, virkistystoiminnassa, vaikuttamistyössä ja terveyttä edistävässä toiminnassa.⁷³

Marjovuo on tutkinut sosiaalitieteiden väitöskirjassaan järjestössä tapahtuvaa vapaaehtoistyötä. Hänen mielenkiinnon kohteenaan on selvittää, miltä järjestössä tehtävä vapaaehtoistyö näyttää vapaaehtoisten itsensä näkökulmasta. Tulosten mukaan vapaaehtoistyön maailma tarjoaa vapaaehtoiselle inhimillisen kokemuksen, jota hänen on vaikea saada palkkatyön vaatimusten, työajan ja muun kontrollin ristipaineessa. Vapaaehtoistyön maailmassa on myös yhteiset suunnitelmat, sopimukset ja pelisäännöt, mutta vapaaehtoisen suhde niihin on dialogisempi kuin perinteisessä palkkatyössä. Vapaaehtoistyössä on mahdollisuus ilmaista omia ajatuksia, tunteita, kokemuksia, elämänhistoriaa, toiminnallisuutta, harrastuneisuutta, luovuutta, huolenpitoa, oikeudenmukaisuutta, myönteisyyttä, vapautta ja henkisyttä. Marjovuon mukaan näiden kokemusten mahdollisuus katoaa, jos vapaaehtoistyön maailmaan tuodaan liian paljon professionaalisen maailman välineitä, kontrollia ja byrokratiaa.⁷⁴

Sen sijaan suomalaisen vapaaehtoistoiminnan tutkiminen osallistujamääri- ja tunteja mittaamalla on ollut vähäistä. Hanifi on suomalaista vapaaehtoistoimintaa käsittelevässä tutkimuksessaan vertaillut alalla tapahtuneita muutoksia vuosien 1999 ja 2009 välillä. Hänen tulostensa perusteella Suomi on aktiivinen vapaaehtoistoiminnan maa, mutta vapaaehtoistoimijuus ei ole tasaisesti jakautunut eri väestöryhmien välillä. Osallistuminen vapaaehtoistoimintaan on yhteydessä korkeampaan sosioekonomiseen asemaan ja koulutukseen.⁷⁵ Grönlund on väitöskirjassaan tutkinut nuorten osallistumista

⁷⁰ Marjovuo 2014, 14.

⁷¹ Kts. esim. Vapaaehtoistoiminnan timantti Yeungin ja Nylundin toimittamassa teoksessa Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus sekä Grönlund 2012.

⁷² Nylund 2000.

⁷³ Pessi ja Oravasaari 2010.

⁷⁴ Marjovuo 2014.

⁷⁵ Hanifi 2013.

vapaaehtoistoimintaan Suomessa.⁷⁶ Yeung tuo esiin suomalaisen vapaaehtoistoiminnan tutkimuksessaan, että Suomi on aktiivinen vapaaehtoistoiminnan maa, jossa 37 prosenttia kansalaisista osallistuu vapaaehtoistoimintaan. Tutkimustuloksista käy ilmi, että vapaaehtoistoimintaan osallistumisen määrät ja muodot eroavat sukupuolen, iän, maantieteellisen sijainnin sekä koulutus- ja tulotason mukaan.⁷⁷ Naiset ja miehet osallistuvat lähes samalla aktiivisuudella vapaaehtoistoimintaan, mutta naiset käyttävät siihen hieman enemmän aikaa. Naisia kiinnostavat miehiä enemmän terveys- ja sosiaaliasiat, lasten ja nuorten parissa tehtävä työ sekä uskonnollinen toiminta. Miesten suosimia vapaaehtoistoiminnan alueita ovat urheilu, asuinalue-toiminta, maanpuolustus sekä pelastuspalvelut.⁷⁸ Yeungin tutkimuksen mukaan eniten aikaansa vapaaehtoistoimintaan antavat Suomessa yli 50 -vuotiaat ja 15-24 -vuotiaat. Nuorisobarometrin uudempien tulosten mukaan 15-29 -vuotiaista 37 prosenttia oli toiminut vapaaehtoisena viimeisen vuoden aikana⁷⁹.

Yeungin tutkimuksen mukaan maantieteellisesti aktiivisimpia vapaaehtoistoiminnan suhteen ollaan Länsi-Suomessa ja maaseudulla. Osallistumista koulutustason mukaan tarkasteltuna huomataan, että korkeammin koulutetut ovat muita aktiivisempia osallistumaan. Suurituloisille vapaaehtoistoiminta on yhteisten kysymysten eteen toimimista ja pienituloisille vapaaehtoisuus on enemmänkin lähipiiristä huolehtimista.⁸⁰ Väitöskirjassaan Yeung tuo esiin, että suomalaiset osallistuvat vapaaehtoistoimintaan aktiivisesti kansainvälisestikin verrattuna ja että kirkon sisällä tapahtuvaan vapaaehtoistyöhön osallistuminen on Suomessa korkeampaa kuin monissa muissa maissa.⁸¹ Grönlund ym. mainitsevatkin, että Suomessa kulttuuriset arvot ja maan uskonnollinen historia ovat sekoittuneet toisiinsa. Kirkko tekee laaja-alaista työtä lasten, nuorten, perheiden, päihdeongelmaisten, mielenterveyspotilaiden ja vanhusten parissa.⁸²

Yeungin vapaaehtoistyön tutkimuksesta ja väitöskirjasta on jo yli viisitoista vuotta aikaa ja Hanifin tutkimuksen aineiston keräämisestä on kulunut kymmenen-kaksikymmentä vuotta. Ajankohtaisempia lukuja suomalaisten osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan saa Kansalaisareenan kyselytutkimuksista vuosilta 2010 ja 2015. Vuoden 2010 tutkimuksessa 34 prosenttia vastaajista ilmoitti osallistuneensa vapaaehtoistoimintaan edellisen neljän viikon aikana. Vuonna 2015 vastaava luku oli 33 prosenttia.⁸³ Myös kansainvälisissä tutkimuksissa

⁷⁶ Grönlund 2012.

⁷⁷ Yeung 2002.

⁷⁸ Yeung 2002, 28.

⁷⁹ Grönlund 2017, 109.

⁸⁰ Yeung 2002.

⁸¹ Yeung 2004.

⁸² Grönlund 2015.

⁸³ Vapaaehtoistyö Suomessa 2010 ja 2015.

on selvitetty suomalaisten vapaaehtoistoimintaan osallistumista. Euroopan Unionin teettämässä tutkimuksessa Suomi sijoittuu vapaaehtoistoiminnan aktiivisuudessa toiseksi ylimpään luokkaan, jossa noin 30-39 prosenttia aikuisista kansalaisista osallistuu vapaaehtoistoimintaan.⁸⁴ Myös Salamonin ja kumppaneiden 41 maata kattavan kansainvälisen tutkimuksen mukaan suomalaiset ovat aktiivisia vapaaehtoistojia kansainvälisessä vertailussa. 54 prosenttia suomalaisista osallistuu vapaaehtoistoimintaan, kun tutkimuksen kaikkien maiden keskiarvo on 41 prosenttia.⁸⁵

Tämä tutkielma on määrällinen tutkimus suomalaisesta vapaaehtoistyöhön osallistumisesta. Tutkielmassa tarkastellaan vapaaehtoistoimintaan osallistumista Suomessa ja siihen vaikuttavia taustamuuttujia. Käytetty aineisto on ajankohtainen eikä sitä ole tietääkseni vielä tutkittu, joten tämä tutkielma täyttää ajantasaisen tiedon aukkoa suomalaisen vapaaehtoistoiminnan tutkimuksen parissa. Toivon tutkielmallani löytäväni myös näkökulmia, jotka kertovat yleisellä tasolla suomalaisen yhteiskunnan rakenteesta. Tällöin tutkielmani lähestyy myös yhteiskunnallisen kontekstin yhteyttä vapaaehtoistoimintaan.

⁸⁴ Volunteering in the European Union 2010.

⁸⁵ Salamon 2017, 37.

4 Tutkimustehtävä ja aineiston käsittely

4.1. Tutkimustehtävä

Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävänä on luoda yleiskuva suomalaisten vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta vuonna 2018. Tutkimustehtävä jakautuu kahteen pääkysymykseen:

1. Minkälaista on suomalaisten osallistuminen vapaaehtoistoimintaan?
2. Minkälaiset taustamuuttajat selittävät osallistumista?

Näkökulmana on tarkastella, kuinka sosioekonomiset resurssit kuten sukupuoli, koulutus ja tulotaso sekä ikä ja asuinpaikka vaikuttavat henkilön vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen Suomessa. Tutkielmassa selvitetään, onko näillä taustamuuttujilla tilastollista riippuvuutta vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa. Tutkielmassa ollaan kiinnostuneita, minkälaista on suomalaisten osallistumisaktiivisuus, minkälaisille toimialoille se suuntautuu sekä minkälaiset asiat koetaan osallistumisen esteiksi. Tutkielmassa selvitetään myös, kuinka vapaaehtoistoiminta on Suomessa organisoitunut. Tutkielman avulla piirretään kuva suomalaisesta vapaaehtoistojoukosta: minkälainen on joukon ikäjakauma, koulutustaso, tulotaso ja maantieteellinen sijainti. Yllä mainitut pääkysymykset yhdistyvät, kun selvitetään, vaikuttavatko sosioekonomiset tekijät siihen, millä toimialoilla vapaaehtoistyötä tehdään.

Tutkielman pääpaino on yksilön tason tarkastelussa, johon kvantitatiivinen aineisto antaa hyvät mahdollisuudet. Minkälainen on suomalainen vapaaehtoistoimija vuonna 2018? Millä toimialoilla hän osallistuu? Tutkielmassa otetaan huomioon näiden yksilön tasolla vaikuttavien resurssien lisäksi myös yhteiskunnallisen mallin vaikutus vapaaehtoistoiminnan suuntaan ja määrään, sillä vapaaehtoistyöntekijää ympäröi aina yhteiskunta, jonka tapa toimia vaikuttaa myös hänen mahdollisuuksiinsa. Yhteiskunnallinen taso on tässä tutkielmassa mukana analyyttisenä näkökulmana, jonka avulla pyritään selittämään tutkimuksen tuloksia yhteiskunnallisesti.

4.2. Aineiston käsittely

Tutkimuslomake ja aineisto

Suomalaiset osallistuvat vapaaehtoistoimintaan verrattain aktiivisesti niin kotimaisten kuin kansainvälisten tutkimustenkin mukaan.⁸⁶ Kvantitatiivinen tutkimusmetodi on ainoa tapa selvittää laajaa yleiskuvaa tästä vapaaehtoistojien joukosta. Kansalaisareena ry⁸⁷ teetti keväällä 2018 yhteistyössä Kirkkohallituksen kanssa Taloustutkimuksella kyselyn suomalaisten vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta. Kysely tehtiin henkilökohtaisina käyntihaastatteluina maaliskuussa 2018 ja siihen vastasi 1000 henkilöä. Kyselyaineisto edustaa tilastollisesti Suomen 15 vuotta täyttänyttä aikuisväestöä.⁸⁸ Tutkimus on toteutettu samalla menetelmällä aikaisemmin vuosina 2010 ja 2015, mutta koska näitä aineistoja ei ole ollut kokonaisuudessaan saatavilla tähän tutkielmaan, käytetään tässä aineistona vain vuoden 2018 kyselytutkimusta.

Aineistoa varten haastateltiin tuhatta suomalaista ja haastatteliijoilla oli käytössään strukturoitu kyselylomake. Tämän tutkielman kannalta tutkimuslomake jakautuu kolmeen pääosioon. Näistä ensimmäisessä selvitetään, millä toimialoilla vastaajat ovat osallistuneet vapaaehtoistoimintaan. Toimialaa selvitetään kysymällä, kuinka monta tuntia vastaaja on tehnyt vapaaehtoistyötä haastattelijan esittämällä kahdeksallatoista toimialalla sekä edeltävän neljän viikon että viimeksi kuluneen vuoden aikana. Heitä, jotka eivät ole osallistuneet vapaaehtoistoimintaan, haastattelijä pyytää valitsemaan esittämistään kuudestatoista osallistumattomuuden syystä omalla kohdallaan tärkeimmät. Tässä yhteydessä selvitetään myös, onko vapaaehtoistoimintaan osallistuminen ollut pitkä- tai lyhytkestoista, organisoitua tai organisoimatonta sekä onko se tapahtunut kasvotusten tai internetin välityksellä.

Tutkimuslomakkeen toisessa osiossa kartoitetaan erilaisia vastaajaan liittyviä taustamuuttujia, joista tämän tutkielman kannalta tärkeimpiä ovat vastaajan sukupuoli, ikä, koulutus, tulotaso ja asuinpaikka. Ikää kysytään jatkuvana muuttujana, joka ilmoitetaan senhetkisenä ikänä eikä syntymävuotena. Vastaajan ylintä koulutustasoa selvitetään lomakkeella kuusiluokkaisena muuttujana, joka vaihtelee perus- ja kansakoulun käymisestä yliopistotutkintoon. Vuosibruttotulot on pyydetty ilmoittamaan viidentoista luokan joukosta, joista alin on alle 10 000 euroa ja ylin yli 90 000 euroa vuodessa. Asuinpaikkaa on tiedusteltu postinumeron avulla. Taustamuuttujiin rinnastettava tieto on vastaajan poliittinen kanta, jota

⁸⁶ Salamon 2017, Hanifi 2013, Yeung, 2002.

⁸⁷ Kansalaisareena ry on vapaaehtoistyön informaatio- ja kehittämiskeskus, joka edistää vapaaehtoista ja omaehtoista toimintaa, vertaisuutta ja yhteisöllisyyttä. Se on vapaaehtoistojien edunvalvoja Suomessa. Kansalaisareena perustettiin vuonna 1993 ja se on kasvanut ja kehittynyt erityisesti 2010-luvulla, kun vapaaehtoisen ja omaehtoisen toiminnan tarve on lisääntynyt niin Suomessa kuin Euroopassa.

⁸⁸ Rahkonen 2018.

tiedusteltiin seuraavalla kysymyksellä: Minkä puolueen ehdokasta äänestäisitte, jos äänestäisitte nyt?

Tämän tutkielman kannalta tutkimuslomakkeen kolmannen osion muodostavat kaikki ne sinänsä mielenkiintoiset, mutta tämän tutkielman ulkopuolelle rajautuvat kysymykset. Tällaisia ovat kysymykset siitä, mitä taitoja vastaaja on oppinut vapaaehtoistoiminnasta sekä minkälaisia tehtäviä hän on tehnyt. Tässä opinnäytetyössä ei myöskään käsitellä Likert-asteikollisia väittämiä vapaaehtoistyöhön liittyen, joita on lomakkeella seitsemän. Tutkielmassa ei myöskään tarkastella kysymyksiä erilaisten vapaaehtoistyön hakukoneiden käyttämisestä, kysymyksiä matkapuhelimen ja internetin käytöstä sekä kysymyksiä siitä, mihin ryhmittymään kuuluvasta kaupasta vastaaja yleensä ostaa elintarvikkeet.

Tilastolliset menetelmät

Aineistoa käsitellään SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) tilasto-ohjelmalla. Aineisto oli valmiiksi kerätty Excel-taulukkoon ja se oli ladattavissa omaan käyttöön Kansalaisareenan sivuilta.⁸⁹ Varsinaisen aineiston lisäksi käytössä on ollut myös Taloustutkimuksen laatima Excel-muotoinen yhteenveto vastauksista, joka on samassa tiedostossa aineistodatan kanssa. Valmiina saatavissa olevan ja laajan tutkimusaineiston ansiosta välttyttiin tutkimuslomakkeen laatimiselta ja tietojen keräämiseltä, mutta toisaalta se toi eteen rajaamisen välttämättömyyden. Aineiston kaikkia tietoja ei ole mahdollista analysoida tämän opinnäytetyön puitteissa.

Aineistossa vapaaehtoistyöhön osallistuminen oli ilmoitettu tehtyinä tunteina viimeisen neljän viikon aikana ja viimeksi kuluneen vuoden aikana. Tässä tutkielmassa päädyttiin käyttämään jälkimmäistä kysymyksenasettelua, sillä se sisältää osallistumisen myös epäsäännöllisempäänkin vapaaehtoistoimintaan. Tehtyinä tunteina ilmoitettu vapaaehtoistyön määrä viimeksi kuluneen vuoden aikana ei ole kuitenkaan luotettava mittari, sillä vastaajien voi olla vaikeaa muistaa kuukausia sitten tehtyjä vapaaehtoistyöntunteja. Tämän vuoksi tuntimäärillä mitattu jatkuva muuttuja on muutettu kategoriseksi luokitteluasteikolliseksi muuttujaksi, joka saa arvot kyllä tai ei. Tällöin tuloksissa tarkastellaan, onko henkilö osallistunut vapaaehtoistoimintaan vai ei, mutta ei olla kiinnostuneita hänen tekemiensä tuntien määrästä.

Tietoja käsitellään SPSS-ohjelmalla ja niitä ryhmitellään muodostamalla uusia muuttujia. Uusia muuttujia on tehty muun muassa muuttamalla osallistuminen jatkuvasta muuttujasta kategoriseksi muuttujaksi sekä yhdistelemällä tuloluokat viidentoista luokan

⁸⁹ Vapaaehtoistyö Suomessa -data 2018.

sijaan kuuteen luokkaan. Osallistumista eri toimialoille ja osallistumattomuuden syitä kysyttiin vastaajilta haastattelussa niin, että he saivat vastata useampaan annettuun vaihtoehtoon. Jotta vastauksia pystyttiin tässä tutkielmassa tarkastelemaan yksittäisten toimialojen/osallistumattomuuden syiden sijaan yhteisesti, osassa tämän tutkielman analyyseja käytettiin kaikki kahdeksantoista erillistä toimialaa yhdistävää muuttujaa/ kaikki kuusitoista osallistumattomuuden syytä yhdistävää muuttujaa (multiple response set).

Kategoriset muuttujat soveltuvat hyvin ristiintaulukointiin, joka on yksi perinteisimmistä ja selkeimmistä kvantitatiivisista tutkimusmenetelmistä. Ristiintaulukoinnissa otetaan huomioon havainnon sijainti kummallakin taulukoitavalla muuttujalla samanaikaisesti. Se on laajalti käytössä siksi, että se osoittaa selkeässä ja ymmärrettävässä muodossa muuttujien välisiä riippuvuuksia.⁹⁰ Tässä tutkielmassa kaikkia taustamuuttujia tarkastellaan jakaumien sekä ristiintaulukoinnin avulla.

Ristiintaulukointi ei kuitenkaan yksinään osoita, vallitseeko kahden muuttujan välillä tilastollinen riippuvuus vai sattuma. Ristiintaulukoitujen tuloksien tilastollista merkitsevyyttä testataan χ^2 -testillä. Khin neliö on riippumattomuustesti, jonka nollahypoteesina on muuttujien välinen riippumattomuus. Testissä tarkastellaan, kuinka paljon muuttujien havaitut ja odotetut frekvenssit eroavat toisistaan, ja jos nämä erot ovat tarpeeksi suuria, voidaan olettaa, että kyseessä ei ole sattuma vaan tulos on tilastollisesti merkitsevä.⁹¹ χ^2 -testi laskee p-arvon, jota tulkitaan seuraavasti: $p = 0,05$: vaihtoehtoinen hypoteesi on 5 %:n todennäköisyydellä väärä, $p = 0,01$: vaihtoehtoinen hypoteesi on 1 %:n todennäköisyydellä väärä ja $p = 0,001$: vaihtoehtoinen hypoteesi on 0,1 %:n todennäköisyydellä väärä. Yleisesti p-arvot, jotka ovat $p < 0,05$ katsotaan tilastollisesti merkitseviksi ja osoitukseksi siitä, että vaihtoehtoinen hypoteesi pitää paikkansa.⁹² Niin toimitaan myös tässä tutkielmassa. Aineistosta irralleen otettu p-arvo kertoo, eroavatko tarkastellut ryhmät toisistaan ja voiko tulosta yleistää perusjoukkoon, joka on tässä tutkielmassa koko Suomen väestö. Se ei kuitenkaan kerro mitään aineiston jakautumisesta ja sen vuoksi tässäkin tutkielmassa khin neliötestin p-arvo liitetään aina ristiintaulukoinnin yhteyteen.⁹³

Iän ja vapaaehtoistoimintaan osallistumisen välistä yhteyttä on mahdollista tarkastella tässä tutkielmassa myös t-testin avulla, sillä ikä on aineistossa saatavilla myös jatkuvana muuttujana. Riippumattomien otosten t-testin avulla tarkastellaan, poikkeavatko vapaaehtoistoimintaan osallistujien ja ei-osallistujien iän keskiarvot toisistaan.

⁹⁰ Alkula ym. 1994, 175.

⁹¹ Alkula ym. 1994, 215-217.

⁹² Nummenmaa 2004, 137-138.

⁹³ Valli 2001, 76.

Tässä tutkielmassa ollaan kiinnostuneita, kuinka vastaajan sukupuoli, ikä, koulutus, tulotaso ja asuinpaikka vaikuttavat vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen. Näiden muuttujien yhteisvaikutusta vapaaehtoistoimintaan osallistumisen selittämisessä pystytään tarkastelemaan logistisen regression avulla. Logistisessa regressiossa pyritään muodostamaan matemaattinen malli, jossa selittävien muuttujien (sukupuoli, ikä, koulutus, tulotaso, asuinpaikka) avulla pyritään ennustamaan vaihtelua selitettävässä muuttujassa (osallistuminen vapaaehtoistoimintaan). Alkuperäisenä tarkoituksena tässä tutkielmassa oli muodostaa aineistosta logistinen regressiomalli, mutta sen soveltuvuudessa aineistoon oli haasteita. Malli oli tällaisenaan kovin massiivinen, puuttuvia tietoja oli paljon ja selittävien muuttujien luokkia olisi tullut vähentää. Mallin käsittelyn työläyden vuoksi sitä ei ollut mahdollista käsitellä tämän opinnäytetyön puitteissa.

Uskonnollinen vapaaehtoistoiminta on vertaistuen kanssa kyselyn viidenneksi suurin toimiala, jos evankelisluterilaiseen seurakuntaan ja muiden uskonnollisten yhteisöjen piiriin osallistuneet vapaaehtoistoimijat lasketaan yhteen. Tutkielman alussa tarkoituksena oli yhdistää nämä kaksi luokkaa yhdeksi uskonnolliseksi toimialaksi, mutta tutkielmassa päädyttiinkin käsittelemään niitä erillään, sillä ne eroavat toisistaan paljon taustamuuttujien suhteen. Uusi yhdistetty muuttuja ei olisi edustanut hyvin kumpaakaan ryhmää.

4.3. Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida validiteetin ja reliabiliteetin näkökulmasta. Mittarin validiteetilla tarkoitetaan sen pätevyyttä eli hyvyttä mitata juuri sitä, mitä sen on tarkoitus mitata.⁹⁴ Tässä tutkielmassa keskeisiä mittareita ovat valmiilla kyselytutkimuksella saadut tiedot vastaajan osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan sekä taustamuuttujista kuten vastaajan sukupuolesta, iästä, koulutuksesta ja tulotasosta. Osallistuminen vapaaehtoistoimintaan on tiedon luonteeltaan muuttuva tosiasia, jonka selvittämisen yhteydessä on huolehdittava mahdollisimman konkreettisista kysymyksistä.⁹⁵ Tässä kyselytutkimuksessa osallistumista kysyttiin tehtyinä tunteina edellisen neljän viikon ja edellisen vuoden aikana. Tutkielmassa päädyttiin käyttämään edellisen vuoden kyselytietoja, mutta ei tuntitasolla vaan kategoriseksi kyllä/ei -muuttujaksi muutettuna. Tällöin vältyttiin vastaajien mahdollisilta muistivirheiltä, liioittelulta tai tehtyjen tuntien aliarvioimiselta. Haasteeksi tässä kyselytutkimuksessa on voinut tulla, millä lailla kyselyn laatijat,

⁹⁴ KvantiMOTV.

⁹⁵ Alkula ym. 1994, 128-129.

haastattelijat ja vastaajat ovat määritelleet vapaaehtoistoiminnan. Tätä kutsutaan käsitevaliditeetiksi.

Vastaajan taustamuuttujat ovat tiedon luonteeltaan pysyviä tosiasioita ja ominaisuuksia. Niistä kerättävä tieto on periaatteessa luotettavaa eikä muistivirheitä juurikaan esiinny. Haastattelijan on huolehdittava siitä, että kysyttävät asiat on määritelty yksiselitteisesti.⁹⁶ Ikää kysyttiin tässä kyselyssä vastaajan senhetkisenä ikänä, ylintä suoritettua koulutusta kuusi luokkaisella asteikolla ja vastaajan bruttovuosiansioita viisitoista luokkaisella asteikolla. Tätä tutkielmaa varten tuloluokat tiivistettiin kuuteen, jotta tilastollisten testien tekeminen niistä oli mahdollista.

Sanotaan, että tutkimuksen validiteetti on tulosta tutkijan ajatusprosessista, jossa hän käyttää aiheen tuntemustaan, aikaisempia tutkimuksia ja yleistä logiikkaa vakuuttaakseen itsensä ja muut valittujen muuttujien järkevyydestä.⁹⁷ Tässä tutkielmassa laaja kyselyaineisto oli valmiiksi kerätty, ja tutkijan tehtäväksi jäi tarkastella oman tutkielmansa kannalta tärkeimpiä taustamuuttujia. Aiempaan tutkimukseen perehtymällä sellaisiksi nousivat vastaajan sosioekonomiseen taustaan liittyvät asiat kuten sukupuoli, koulutus ja tulot, ihmisen elämänsäkaareen liittyvät tiedot kuten ikä sekä asuinpaikkaan liittyvät tiedot.

Reliabiliteetilla tarkoitetaan luotettavuutta ja toimintavarmuutta eli mittarin johdonmukaisuutta. Sillä viitataan tutkimuksen kykyyn antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia, ja reliabiliteetti on sitä suurempi, mitä vähemmän sattuma on vaikuttanut tuloksiin.⁹⁸ Mittauksen eri vaiheiden satunnaisvirheet alentavat tuloksen reliabiliteettia. Konkreettisiin ja selkeisiin mittauksiin kuten tässä kyselytutkimuksessa sukupuoli, ikä ja koulutus liittyvä satunnaisvirhe on harvinainen eikä niiden reliabiliteettiä yleensä tarkastella lainkaan, sillä sen voi olettaa olevan hyvin korkea. Jos mittari on täysin reliabeli, siihen eivät vaikuta satunnaisvirheet eivätkä olosuhteet.⁹⁹ Tämän tutkielman tärkeimmät mittarit ovat hyvin konkreettisia eikä tarvetta reliabiliteetin testaamiselle ole.

⁹⁶ Alkula ym. 1994, 128-129.

⁹⁷ Alkula ym. 1994, 91-90.

⁹⁸ KvantiMOTV; Valli 2001, 92.

⁹⁹ Valli 2001, 92.

5 Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen Suomessa

5.1. Osallistujat taustamuuttujittain

Sukupuoli ja ikä

Taulukko 1. Vapaaehtoistoimintaan osallistuneet viimeksi kuluneen vuoden aikana.

Sukupuoli	f osallistuu 2018	%	f ei osallistu 2018	%	f yhteensä	% yhteensä
Nainen	250	48	270	52	520	100
Mies	237	49	243	51	480	100
f yhteensä	487	49	513	51	1000	100

Taulukosta 1. nähdään, että lähes puolet vastaajista, 49 prosenttia, oli osallistunut vapaaehtoistoimintaan viimeksi kuluneen vuoden aikana. Osallistuneissa oli lähes saman verran miehiä ja naisia. Kansalaisareenan aiempien tutkimusten mukaan vapaaehtoistoimintaan osallistui 34 prosenttia kansalaisista vuonna 2010 ja 33 prosenttia vuonna 2015.¹⁰⁰ Kahden aiemman tutkimuksen osallistumisluvut kuvaavat tosin osallistumista edeltäneen neljän viikon aikana. Vuoden 2018 kyselyssä 40 prosenttia ilmoitti osallistuneensa vapaaehtoistoimintaan edellisen neljän viikon aikana.

Taulukossa 2. on ristiintaulukoitu vapaaehtoistoimintaan osallistuminen ja vastaajan ikä, jotta voidaan tarkastella, onko henkilön iällä vaikutusta vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen. Nollahypoteesina on, että vastaajan iällä ei ole merkitystä siihen, osallistuuko hän vapaaehtoistoimintaan. Tulosten perusteella nuorimpaan ikäryhmään kuuluvat, 15-24 -vuotiaat, osallistuvat vapaaehtoistoimintaan vähiten (39 %). Seuraavaksi vähiten osallistuvat 25-34 -vuotiaat, joista 44 prosenttia osallistuu. Aktiivisimmat vapaaehtoistoimijat löytyvät 35-44 -vuotiaiden ikäryhmästä, jossa 57 prosenttia ilmoittaa tekevänsä vapaaehtoistyötä. Myös 65-74 -vuotiaat osallistuvat aktiivisesti vapaaehtoistoimintaan (55 %). Tulos ($p = 0,028$) on tilastollisesti merkitsevä ja nollahypoteesi joudutaan hylkäämään. Henkilön iällä on vaikutusta vapaaehtoistyöhön osallistumiseen. χ^2 -testillä voidaan tarkastella kategoristen muuttujien välisiä yhteyksiä. Kun ikää käsitellään jatkuvana muuttujana, voidaan iän ja osallistumisen yhteyttä tarkastella myös riippumattomien otosten t-testillä. Sen avulla voidaan arvioida, poikkeavatko vapaaehtoistyöhön osallistuvien ja ei-osallistuvien iän keskiarvot toisistaan. T-testin tulos ($p = 0,048$) on myös tilastollisesti merkitsevä ja sen

¹⁰⁰ Vapaaehtoistyö Suomessa 2010, Vapaaehtoistyö Suomessa 2015.

perusteella vapaaehtoistyöhön osallistuvien iän keskiarvo (49 vuotta) poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi ei-osallistuvien iän keskiarvosta (46 vuotta).

Taulukko 2. Ristiintaulukointi vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ja iän välillä.

Ikäryhmä	f ei osallistu	%	f osallistuu	%	f yhteensä	% yhteensä
15-24	86	61	55	39	141	100
25-34	94	56	73	44	167	100
35-44	65	43	85	57	150	100
45-54	72	50	73	50	145	100
55-64	82	53	72	47	154	100
65-74	78	45	96	55	174	100
Yli 74	36	52	33	48	69	100
f yhteensä	513		487		1000	
p = 0,028						

Sekä χ^2 -testin että riippumattomien otosten t-testin tilastollisesti merkitsevien tulosten perusteella voidaan sanoa, että Suomessa nuoret osallistuvat vapaaehtoistoimintaan vähemmän kuin vanhemmat henkilöt. Tulos on samansuuntainen Hanifin tutkimuksen kanssa¹⁰¹, mutta päinvastainen Yeungin tutkimustuloksiin verrattuna¹⁰². Hanifin tulosten mukaan nuorten osallistuminen vapaaehtoistoimintaan on vähentynyt selvästi vuosina 1999-2009. Yeungin tutkimuksessa 15-24 -vuotiaat käyttävät muihin ikäryhmiin verrattuna keskimääräistä enemmän aikaa vapaaehtoistoimintaan, mutta tässä ikäryhmässä on myös muihin ikäryhmiin verrattuna eniten heitä, jotka eivät osallistu lainkaan. Tulosten eroa ei selitä se, että Yeungin tutkimuksessa vapaaehtoistoimintaa on tarkasteltu tehtyinä tunteina, sillä tarkasteltaessa tätä aineistoa tehtyinä tunteina 15-29 -vuotiaat tekevät 20 prosenttia kaikista tunteista, kun yli 50-vuotiaat tekevät 52 prosenttia.

Koulutus ja tulotaso

Taulukossa 3. on ristiintaulukointi tehty vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ja vastaajan koulutustaustan välillä. Nollahypoteesina on, että vastaajan koulutustaustalla ei ole merkitystä siihen, osallistuuko hän vapaaehtoistyöhön. Korkeinta osallistuminen on yliopistotutkinnon suorittaneiden keskuudessa, joista 60 prosenttia osallistuu. Vähäisintä osallistuminen on

¹⁰¹ Hanifi 2013.

¹⁰² Yeung 2002.

niiden vastaajien keskuudessa, joiden ylin koulutus on peruskoulu (41 % osallistuu). Tähän ryhmään kuuluu todennäköisesti paljon nuoria henkilöitä ja tulos on siltä osin yhteneväinen edellä esitetyn tuloksen kanssa, että nuorimmat ikäluokat osallistuvat vapaaehtoistoimintaan vähiten. Tulos ($p = 0,007$) on tilastollisesti merkitsevä ja nollahypoteesi joudutaan hylkäämään. Vaihtoehtoinen hypoteesi jää voimaan eli vastaajan koulutustaustalla on merkitystä siihen, osallistuuko hän vapaaehtoistyöhön. Mitä korkeampi koulutus henkilöllä on, sitä todennäköisemmin hän osallistuu vapaaehtoistoimintaan. Tämä tulos tukee sitä käsitystä, joka on saatu koulutuksen ja vapaaehtoistoiminnan yhteydestä myös muissa suomalaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa¹⁰³.

Taulukko 3. Ristiintaulukointi vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ja vastaajan koulutustaustan välillä.

Ylin koulutus	f ei osallistu	%	f osallistuu	%	f yhteensä	% yhteensä
Peruskoulu	104	59	72	41	176	100
Ammattikoulu	151	55	123	45	274	100
Lukio	54	52	49	48	103	100
Opisto	67	52	61	48	128	100
Ammattikorkeakoulu	53	49	56	51	109	100
Yliopisto	84	40	123	60	207	100
f yhteensä	513		484		997	
$p = 0,007$						

Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ja vastaajan bruttovuosiansioiden välistä yhteyttä on havainnollistettu ristiintaulukoinnilla Taulukossa 4. Nollahypoteesina on, että vastaajan vuosiansioilla ei ole merkitystä vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa. Suhteellisesti runsainta vapaaehtoistyön tekeminen on 55 001 -70 000 euroa vuodessa ansaitsevien joukossa, joista 64 prosenttia osallistuu. Vähäisintä osallistuminen on matalimmassa (42 %) ja korkeimmassa tuloryhmässä (43 %). Tulos ($p = 0,042$) on tilastollisesti merkitsevä ja nollahypoteesi hylätään. Vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen vaikuttavat vastaajan vuosiansiot. Vuosiansioiden kaksi viimeistä luokkaa ovat havaintoarvoiltaan pieniä ja siksi niiden tulkinnessa kannattaa olla varovainen. Ristiintaulukoinnin perusteella näyttää siltä, että vastaajan vuosiansioiden ja

¹⁰³ Hanifi 2013, Musick 2008, Rochester 2010, Yeung 2002.

vapaaehtoistoimintaan osallistumisen välillä on positiivinen yhteys. Hyvätuloinen henkilö osallistuu matalatuloista todennäköisemmin.

Taulukko 4. Ristiintaulukointi vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ja vastaajan vuosiansioiden välillä.

Vuosiansiot	f ei osallistu	%	f osallistuu	%	f yhteensä	% yhteensä
Alle 10 000	85	58	61	42	146	100
10 001-25 000	185	53	165	47	350	100
25 001-40 000	121	51	118	49	239	100
40 001-55 000	39	40	58	60	97	100
55 001-70 000	11	36	20	64	31	100
Yli 70 000	20	57	15	43	35	100
f yhteensä	461		437		898	100
p = 0,042						

Tulosta voi selittää se, että korkeammat ansiot saattavat olla yhteydessä korkeampaan koulutukseen, mikä tukee edellä esitettyä tulosta, että korkeammin koulutetut ovat todennäköisemmin vapaaehtoistoimijoita. Aiemmin iän kohdalla tulokset myös osoittivat, että työikäiset 35-44 -vuotiaat osallistuvat ikäryhmistä aktiivisimmin vapaaehtoistoimintaan ja se havainto tukee tätä tulosta. Vähäisintä osallistuminen on alle 10 000 euroa vuodessa ansaitsevien joukossa, mikä viittaa osin nuoriin ja opiskelijoihin, jotka kuuluvat edellä esitettyjen tulosten perusteella vapaaehtoistoiminnan vähiten osallistuvaan ikäryhmään.

Asuinpaikka

Taulukossa 5. on ristiintaulukoitu vapaaehtoistoimintaan osallistuminen ja vastaajan asuinlääni, jotta voidaan tarkastella, onko osallistumisessa eroja eri puolilla Suomea. Nollahypoteesina on, että vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ja vastaajan asuinläänin välillä ei ole riippuvuutta. Tulosten perusteella Etelä-Suomessa, Länsi-Suomessa ja Oulun läänissä osallistujia ja ei-osallistujia on saman verran tai lähes saman verran vastaajista. Lapin läänissä asuvista vastaajista 43 prosenttia ilmoitti tekevänsä vapaaehtoistyötä. Passiivisinta vapaaehtoistoimintaan osallistuminen Suomessa on tämän tutkimuksen perusteella Itä-Suomessa, jossa asuvista 39 prosenttia ilmoittaa osallistuvansa. Tulos ($p = 0,107$) ei ole tilastollisesti merkitsevä ja nollahypoteesi jää voimaan. Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ja vastaajan asuinläänin välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Aineiston perusteella

ei voida sanoa, että osallistuminen vapaaehtoistoimintaan olisi todennäköisempää jossain läänissä verrattuna johonkin toiseen lääniin. Khin neliötestin tulos ($p = 0,521$) ei ole myöskään tilastollisesti merkitsevä, kun osallistumista tarkastellaan kaupunkien ja kuntien välillä.

Taulukko 5. Ristiintaulukointi vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ja vastaajan asuinlänin välillä.

Asuinlääni	f ei osallistu	%	f osallistuu	%	f yhteensä	% yhteensä
Etelä-Suomi	198	49	205	51	403	100
Länsi-Suomi	150	49	154	51	304	100
Itä-Suomi	97	61	62	39	159	100
Oulu	55	50	56	50	111	100
Lappi	13	57	10	43	23	100
f yhteensä	513		487		1000	
$p = 0,107$						

Taulukossa 6. asuinpaikan vaikutusta vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen on tarkasteltu maakuntatasolla. Nollahypoteesina on, että vapaaehtoistoiminnalla ja sillä, missä maakunnassa vastaaja asuu, ei ole riippuvuutta keskenään. Kanta-Hämeessä, Päijät-Hämeessä ja Pohjanmaalla vastaajia on alle kymmenen ja siksi näiden maakuntien tuloksia on vaikea tulkita. Aktiivisinta vapaaehtoistoimintaan osallistuminen on Varsinais-Suomessa, jossa 63 prosenttia ilmoittaa tekevänsä vapaaehtoistyötä. Myös Keski-Suomessa (59 %), Pohjois-Karjalassa (57 %) ja Kymenlaaksossa (56 %) vapaaehtoistoimijuus on aktiivista. Vähäisintä vapaaehtoistoimintaan osallistuminen on Etelä- (31 %) ja Pohjois-Savossa (32 %) sekä Satakunnassa (36 %). Vaikka osassa maakuntia vastaajia on vähän, on heitä kuitenkin tarpeeksi luotettavan χ^2 -testin tekemiseksi. Tulos ($p = 0,026$) on tilastollisesti merkitsevä ja nollahypoteesi joudutaan hylkäämään. Suomessa vapaaehtoisuusaktiivisuus vaihtelee maakunnittain. Myös Yeung tuli tutkimuksessaan siihen tulokseen, että suomalaisessa vapaaehtoistoiminnan aktiivisuudessa on eroja maantieteellisesti, ja että Varsinais-Suomessa osallistutaan aktiivisimmin.¹⁰⁴ Tämän tutkielman puitteissa on vaikea sanoa tarkkoja syitä tähän, ja voidaan vain arvailla, johtuuko se laajemmasta järjestökentästä Varsinais-Suomessa eli paremmista osallistumisen mahdollisuuksista vai väestön suuresta motivoitumisesta

¹⁰⁴ Yeung 2002.

vapaaehtoistoimintaa kohtaan. Hieman yllättävä tulos on, että viereisessä maakunnassa, Satakunnassa, osallistumisaktiivisuus on aivan päinvastaista.

Taulukko 6. Ristiintaulukointi vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ja maakunnan välillä.

Maakunta	f ei osallistu	%	f osallistuu	%	f yhteensä	% yhteensä
Uusimaa	164	50	164	50	328	100
Varsinais-Suomi	23	37	39	63	62	100
Satakunta	29	64	16	36	45	100
Kanta-Häme	0	0	1	100	1	100
Pirkanmaa	69	51	67	49	136	100
Päijät-Häme	1	50	1	50	2	100
Kymenlaakso	12	44	15	56	27	100
Etelä-Karjala	21	47	24	53	45	100
Etelä-Savo	34	69	15	31	49	100
Pohjois-Savo	43	68	20	32	63	100
Pohjois-Karjala	20	43	27	57	47	100
Keski-Suomi	14	41	20	59	34	100
Etelä-Pohjanmaa	11	55	9	45	20	100
Pohjanmaa	4	57	3	43	7	100
Pohjois-Pohjanmaa	55	50	56	50	111	100
Lappi	13	57	10	43	23	100
f yhteensä	513		487		1000	
p = 0,026						

Poliittinen kanta

Vastaajilta kysyttiin, minkä puolueen ehdokasta he äänestäisivät, jos eduskuntavaalit käytäisiin nyt.¹⁰⁵ Taulukossa 7. nämä vastaukset on ristiintaulukoitu vapaaehtoistoimintaan osallistumisen kanssa. Vastanneiden pientä määrää (N=632) selittää se, että kaikki haastatellut eivät ole joko halunneet vastata tähän kysymykseen, eivät aikoisi äänestää ollenkaan tai heillä ei vielä alhaisen ikänsä vuoksi ole äänioikeutta. Nollahypoteesina on, että vastaajan puoluekannalla ei ole riippuvuutta vapaaehtoistoimintaan osallistumisen kanssa. Tuloksista

¹⁰⁵ Kysely tehtiin maaliskuussa 2018.

erottuu kolmen puolueen kannattajat: Sininen tulevaisuus, Kristillisdemokraatit ja Perussuomalaiset. Sinisen tulevaisuuden kannattajista jopa 87 prosenttia on osallistunut vapaaehtoistoimintaan ja Kristillisdemokraattien kannattajistakin 74 prosenttia. Vähäisintä vapaaehtoistoimintaan osallistuminen on Perussuomalaisia äänestävien keskuudessa, joista 28 prosenttia osallistuu. Tulos ($p = 0,001$) on tilastollisesti merkitsevä ja nollihypoteesi joudutaan hylkäämään. Vastaajan poliittisella kannalla ja vapaaehtoistoimintaan osallistumisella on yhteys.

Taulukko 7. Ristiintaulukointi vapaaehtoistoimintaan osallistumisen ja vastaajan tämän hetkisen puoluekannan välillä.

Ketä äänestäisin nyt	f ei osallistu	%	f osallistuu	%	f yhteensä	% yhteensä
SDP	63	56	49	44	112	100
Kokoomus	72	52	67	48	139	100
Keskusta	31	43	42	57	73	100
Vasemmistoliitto	29	41	41	59	70	100
RKP	6	60	4	40	10	100
Perussuomalaiset	37	73	14	28	51	100
Kristillisdemokraatit	5	26	14	74	19	100
Vihreät	80	53	70	47	150	100
Sininen tulevaisuus	1	13	7	87	8	100
f yhteensä	324		308		632	
$p = 0,001$						

Sinisten tulosta on vaikea tulkita pienen vastaajamäärän vuoksi. Myös Kristillisdemokraatteja äänestäneitä on melko vähän, mutta heidän aktiivinen osallistumisensa saattaa heijastella kristillistä arvomaailmaa, jossa toisen huomioiminen ja auttaminen koetaan tärkeäksi. Ristiintaulukointi koulutuksen ja puoluekannan välillä saattaa osin selittää Perussuomalaisia äänestäneiden matalaa osallistumisprosenttia, sillä heitä äänestävien keskuudessa on muihin puolueisiin verrattuna suhteellisesti eniten matalasti koulutettuja henkilöitä. 63 prosenttia Perussuomalaisia äänestävistä on suorittanut korkeintaan ammattikoulututkinnon ja 4 prosenttia yliopistotutkinnon. Tämän tutkielman aiemmissa tuloksissa nähtiin, että korkeampi koulutus lisää todennäköisyyttä osallistua vapaaehtoistoimintaan. Tämän aineiston valossa suhteellisesti eniten yliopistotutkinnon

suorittaneita on Kokoomuksen (35 %), Vasemmistoliiton (31 %), Vihreiden (30 %) ja Kristillisdemokraattien (22 %) kannattajien keskuudessa.

5.2. Osallistumattomuuden syyt

Vastaajista 51 prosenttia (N=513) ilmoitti, että he eivät ole osallistuneet vapaaehtoismintaan kuluneen vuoden aikana. Heitä pyydettiin nimeämään Taulukon 8. vaihtoehdoista yksi tai useampi syy osallistumattomuuteensa. Selvästi suurin syy oli ajanpuute, jonka mainitsi 40 prosenttia osallistumattomista. Muita paljon mainittuja syitä olivat, että kukaan ei ollut koskaan pyytänyt osallistumaan vapaaehtoistyöhön, toiminta ei kiinnosta vastaajaa ja terveydelliset syyt. Osa vastaajista on maininnut useamman kuin yhden syyn osallistumattomuudelleen ja siksi vastausten määrä (f) ylittää osallistumattomien määrän.

Taulukko 8. Minkä vuoksi ette ole osallistunut vapaaehtoistyöhön? (N=513)

Osallistumattomuuden syy	f	% vastauksista
Ei ole aikaa	282	40
Ei ole koskaan pyydetty	102	14
Ei kiinnosta minua	69	10
Terveydelliset syyt	57	8
En tiedä miten päästä mukaan	47	7
En osaa sanoa	38	5
Vaativa elämäntilanne	23	3
Muu syy	24	3
Ei ole ajankohtaista	15	2
Ei ole varaa	11	2
Saamattomuus/laiskuus	10	1
Minulla ei ole mitään annettavaa	7	1
En ole saanut ohjausta/koulutusta	7	1
En pidä osallistumista hyödyllisenä	6	1
Vapaaehtoistyötä ei arvosteta	4	1
Aikaisemmat huonot kokemukset	4	1
f yhteensä	706	100%

Tästä eteenpäin tutkielmassa tarkastellaan seitsemää yleisintä syytä ja muut jätetään tarkastelun ulkopuolelle niiden vähäisen painoarvon vuoksi. Seitsemää yleisintä syytä tarkastellaan suhteessa vastaajan sukupuoleen, ikään, koulutustasoon ja tulotasoon. Taulukossa 9. osallistumattomuuden yleisimmät syyt on ristiintaulukoitu vastaajan sukupuolen kanssa. Yli puolet vapaaehtoistoimintaan osallistumattomista naisista kokee, että heillä ei ole siihen aikaa. Naiset kokevat miehiä useammin, että terveydelliset syyt ja vaativa elämäntilanne työn, lasten tai omaishoitajuuden vuoksi rajoittaa heidän osallistumistaan vapaaehtoistoimintaan. 42 prosenttia ei-osallistuvista miehistä vastasi, että heillä ei ole aikaa ryhtyä vapaaehtoistojaksi. Seuraavaksi suosituimmat syyt osallistumattomuuteen miesten keskuudessa olivat, että heitä ei ole koskaan pyydetty toimintaan mukaan ja vapaaehtoistyön epäkiinnostavuus. Naisten ja miesten vastaukset eroavat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi seuraavien syiden kohdalla: ei ole aikaa ($p = 0,013$), ei kiinnosta minua ($p = 0,008$), terveydelliset syyt ($p = 0,001$) ja vaativa elämäntilanne ($p = 0,003$). Tulokset saattavat kertoa siitä, että naiset ovat miehiä useammin työn ja/tai perheen ristipaineessa niin ettei heille jää aikaa osallistua vapaaehtoistoimintaan, vaikka he kokisivatkin sen mielenkiintoiseksi. Miehet puolestaan tarvitsevat tulosten perusteella naisia enemmän perusteluja toiminnan kiinnostavuudesta ja rohkaisemista toimintaan osallistumiseksi.

Taulukko 9. Osallistumattomuuden syyt sukupuolittain.

Osallistumattomuuden syy	Nainen (f) N = 316	% naisista	Mies (f) N = 283	% miehistä	p-arvo
Ei ole aikaa	164	52	118	42	0,013
Ei ole koskaan pyydetty	45	14	57	20	0,055
Ei kiinnosta minua	26	8	43	15	0,008
Terveydelliset syyt	42	13	15	5	0,001
En tiedä miten päästä mukaan	23	7	24	8	0,585
En osaa sanoa	18	6	20	7	0,492
Vaativa elämäntilanne	19	6	4	1	0,003

Taulukossa 10. samoja yleisimpiä osallistumattomuuden syitä on tarkasteltu vastaajan iän suhteen. Ikä on jaoteltu kolmeen ryhmään, jotta ristiintaulukoinnin soluihin tulisi riittävä määrä havaintoarvoja tilastollisten testien tekemiseksi. Kaikissa ikäryhmissä ajanpuute oli suurin este osallistumiselle ja tämä korostui erityisesti 30-49 -vuotiaiden ikäryhmässä, joihin kuuluvista ei-osallistujista lähes 60 prosenttia ilmoitti sen tärkeimmäksi osallistumattomuuden syykseen. Nuorimmassa ikäryhmässä seuraavaksi yleisimmät syyt olivat, että kukaan ei ole

pyytänyt mukaan toimintaan sekä tietämättömyys siitä, miten vapaaehtoistoimintaan osallistutaan. Vanhimmassa yli 50-vuotiaiden ikäryhmässä korostuivat muita ryhmiä enemmän terveydelliset syyt. Nämä ikäryhmittäiset tulokset ovat luonnollisia ja viittaavat henkilöiden elämänkaaren erilaisiin tilanteisiin. Ihmisillä on elämänsä aikana erilaisia mielenkiinnon kohteita, tarpeita, sosiaalisia verkostoja ja resursseja käytettävänä.¹⁰⁶

Taulukko 10. Osallistumattomuuden syyt ikäryhmittäin.

Osallistumattomuuden syy	15-29 N=160	%	30-49 N=177	%	50-79 N=262	%	p-arvo
Ei ole aikaa	85	53	105	59	92	35	0,000
Ei ole koskaan pyydetty	33	21	28	16	41	16	0,368
Ei kiinnosta minua	13	8	17	10	39	15	0,069
Terveydelliset syyt	4	3	6	3	47	18	0,000
En tiedä miten päästä mukaan	21	13	14	8	12	5	0,007
En osaa sanoa	5	3	9	5	24	9	0,034
Vaativa elämäntilanne	2	1	7	4	14	5	0,104

Eri ikäryhmien vastaukset eroavat tilastollisesti merkitsevästi seuraavien osallistumattomuuden syiden kohdalla: ei ole aikaa ($p = 0,000$), terveydelliset syyt ($p = 0,000$), en tiedä miten päästä mukaan ($p = 0,007$) ja en osaa sanoa ($p = 0,034$). Nuorten ikäryhmässä tässä tutkielmassa korostuu ajanpuute ja se, että heitä ei ole koskaan pyydetty mukaan toimintaan. Grönlundin tutkimuksessa 15-24 -vuotiaiden ikäryhmässä osallistumattomuuden syyt ovat samat.¹⁰⁷ Tästä voi tehdä sen johtopäätöksen, että jos nuoria halutaan enemmän vapaaehtoistoiminnan piiriin, tulee heille kertoa selvemmin eri toimintamahdollisuuksista ja rohkaista osallistumaan niihin. 30-49 -vuotiaiden kohdalla tulokset kertovat tähän ikäryhmään kuuluvien ruuhkavuosista, jolloin vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen ei jää aikaa. Yli 50-vuotiaat kokevat terveydellisten syiden lisäksi, että heitä ei ole pyydetty toimintaan. Nuorimman ikäryhmän tavoin myös heidän osallistumistaan saattaisi edistää rohkaisu ja vapaaehtoistoimintaan liittyvän tiedon jakaminen, vaikkakin ajanpuute korostuu myös näissä molemmissa ikäryhmissä. Terveydelliset esteet korostuvat vanhimmassa ikäryhmässä, mutta myös tietämättömyys siitä, miksi ei osallistu (en osaa sanoa). Tämä voi viitata aiemmassa tutkimuksessa saatuun tietoon jatkuvuudesta¹⁰⁸:

¹⁰⁶ Kts. tämän tutkielman luku 3.1.

¹⁰⁷ Grönlund 2017, 111-112.

¹⁰⁸ Musick 2008, 264.

henkilöllä ei ole mitään sen kummempaa syytä osallistumattomuuteen, mutta hän ei tule osallistuneeksi, kun ei ole aiemminkaan osallistunut.

Taulukossa 11. on tarkasteltu eri osallistumattomuuden syiden ja koulutustason välistä yhteyttä. En osaa sanoa ja vaativa elämäntilanne olivat sellaisia syitä, joiden tarkasteluun koulutustason yhteydessä ei ollut tarpeeksi vastauksia ja sen vuoksi ne jätetään käsittelemättä. Taulukosta nähdään, että ammattikorkeakoulu- ja yliopistotutkinnon suorittaneet ovat kaikista koulutusryhmistä kiireisimpiä, sillä näistä ryhmistä noin 60 prosenttia kummastakin koki, että heillä ei ole aikaa vapaaehtoistoimintaan. Vastaava luku peruskoulun suorittaneiden keskuudessa on 27 prosenttia, ja heillä yleisin syy osallistumattomuuteen on, että heitä ei ole koskaan pyydetty toimintaan mukaan. Alemman koulutustason vastaajien vastauksissa korostuivat terveydelliset esteet korkeasti koulutettuja useammin. Terveydelliset syyt rasittivat noin joka viidettä peruskoulun käynyttä, kun taas ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden keskuudessa kukaan ei ilmoittanut osallistumattomuuden syyksi huonoa terveyttään.

Taulukko 11. Osallistumattomuuden syyt koulutustasoittain.

Osallistumattomuuden syy	Peruskoulu	%	Ammattikoulu	%	Lukio	%	Opisto	%	Ammattikorkeakoulu	%	Yliopisto	%	p-arvo
	N=111		N=168		N=67		N=80		N=63		N=109		
Ei ole aikaa	30	27	80	48	34	51	37	46	39	62	62	57	0,000
Ei ole koskaan pyydetty	31	30	34	20	10	15	10	13	8	13	9	8	0,002
Ei kiinnosta minua	23	21	17	10	6	9	10	13	6	10	7	6	0,023
Terveydelliset syyt	23	21	14	8	4	6	9	11	0	0	7	6	0,000
En tiedä miten päästä mukaan	8	7	15	9	5	7	5	6	4	6	10	9	0,955

Taulukosta 11. nähdään, että viidestä osallistumattomuuden syystä neljä on tilastollisesti merkitseviä: ei ole aikaa ($p = 0,000$), ei ole koskaan pyydetty ($p = 0,002$), ei kiinnosta minua ($p = 0,023$) ja terveydelliset syyt ($p = 0,000$). Se tarkoittaa sitä, että näiden neljän syyn tapauksessa koulutustausta vaikuttaa henkilöiden mahdollisuuteen osallistua. Tulokset ovat samansuuntaiset aiemman tutkimuksen kanssa siltä osin, että vähemmän koulutetut ihmiset eivät osallistu, koska he eivät tiedä miten eikä heitä ole pyydetty, kun taas

korkeasti koulutetuilla todennäköisin syy osallistumattomuuteen on ajanpuute.¹⁰⁹

Terveydellisten syiden korostuminen matalammin koulutettujen keskuudessa tukee sitä aiemmasta tutkimuksesta saatua tietoa, että väestöryhmien välillä on Suomessa suuria ja pysyviä terveyseroja, jotka heijastavat sosiaalisten olosuhteiden vaikutusta terveyteen. Suomalainen vuodet 1979-2004 kattava aineisto antaa tietoa ihmisten itsensä raportoimasta terveydestä eli koetusta terveydestä ja sen suhteesta koulutustasoon. Aineiston perusteella koulutus vaikuttaa koettuun terveyteen niin, että mitä alhaisempi koulutustaso, sitä huonompi terveys.¹¹⁰ Tämä tulos näkyy myös tässä tutkielmassa.

Taulukossa 12. tarkastellaan osallistumattomuuden syiden ja vastaajan tulotason välistä yhteyttä niiden syiden osalta, joissa on riittävästi vastauksia tilastollisten testien tekemiseksi. Matalatuloinen mainitsee korkeatuloista todennäköisemmin osallistumattomuuden syyksi terveydelliset syyt tai sen, että häntä ei ole pyydetty mukaan toimintaan. Nämä tulokset ovat samansuuntaisia koulutustason tulosten kanssa, mikä on luonnollista, sillä korkeampi koulutus yhdistetään usein parempaan ansiotasoon. Vuositulojen vaikutus vastauksiin näkyi myös niin, että mitä korkeammat tulot henkilöllä oli, sitä todennäköisemmin hänen syynsä osallistumattomuuteen oli ajanpuute. Osallistumattomuuden syistä kolme on tilastollisesti merkitseviä: ei ole aikaa ($p = 0,000$), ei ole koskaan pyydetty ($p = 0,040$) ja terveydelliset syyt ($p = 0,000$). Ajanpuute vaivaa suurituloisia, kun taas pienituloisten osallistumisen esteenä ovat terveydelliset syyt sekä se, että heitä ei ole pyydetty mukaan toimintaan. Tulot ilmentävät koulutuksen ohella ihmisen sosioekonomista asemaa, mutta kuvaavat koulutusta selvemmin aineellisia voimavaroja. Tulokset ovat näiden molempien taustamuuttujien suhteen samansuuntaisia: matalammin kouluttautuneet ja vähemmän tienaavat kokevat terveydelliset syyt korkeasti koulutettuja ja paljon tienaavia useammin esteeksi vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen. Tulos kertoo suomalaisen yhteiskunnan resurssien ja mahdollisuuksien eriarvoistumisesta eri ihmisryhmien välillä.

¹⁰⁹ Musick 2008, 119-120.

¹¹⁰ Laaksonen 2011, 5, 52.

Taulukko 12. Osallistumattomuuden syyt tulotasoin.

Osallistumatto- muuden syy	Alle 10 000 N=96	%	10 001- 25 000 N=206	%	25 001- 40 000 N=146	%	40 001- 55 000 N=54	%	55 001- 70 000 N=23	%	Yli 70 000 N=13	%
Ei ole aikaa p=0,000	39	41	71	34	93	64	30	56	16	70	8	62
Ei ole koskaan pyydetty p=0,040	24	25	39	19	16	11	10	19	3	13	0	0
Ei kiinnosta minua p=0,309	7	7	28	14	14	10	5	9	5	22	2	15
Terveydelliset syyt p=0,000	11	11	36	17	3	2	1	2	0	0	1	8

Osallistumattomista 39 prosenttia ilmaisi halukkuutensa osallistua

vapaaehtoistoimintaan, jos heitä siihen pyydetäisiin. Taulukosta 13. nähdään, kuinka tämä halukkuus jakautuu vastaajan työtilanteen mukaan. 45 prosenttia kokopäivätyössä käyvistä ja 33 prosenttia osa-aikaisesti työskentelevistä osallistuisi vapaaehtoistoimintaan, jos heitä siihen pyydetäisiin. Ei-ansiotyössä olevista 32 prosenttia osallistuisi pyydetäessä. Tulos ($p = 0,011$) on tilastollisesti merkitsevä ja ristiintaulukoinnista nähdään, että ansiotyössä olevat ovat työelämän ulkopuolella olevia halukkaampia antamaan panoksensa myös vapaaehtoistoimintaan. Sinänsä yllättävää on, että työssäkäyvät ovat pyydetäessä näinkin halukkaita olemaan vapaaehtoistojia, sillä ajanpuute oli suurin osallistumattomuuden syy asiaa tarkasteltaessa sekä sukupuolen että ikäryhmän suhteen. Aineiston perusteella työelämän ulkopuolella olevat jäävät työssäkäyviä todennäköisemmin vapaaehtoistoiminnan ulkopuolelle ja ovat epävarmempia omasta halukkuudestaan osallistua. Tämä voi johtua sosiaalisten suhteiden vähäisyydestä ja siitä, että he eivät tiedä, miten ja mihin osallistua. Se voi kertoa myös työtilanteen eriarvoistavasta vaikutuksesta yksilön elämään.

Taulukko 13. Haluaisitteko osallistua vapaaehtoistoimintaan, jos pyydetäisiin?

Työtilanne	Kyllä	%	Ei	%	EOS	%	f yhteensä	% yhteensä
Kokopäivätyössä N=309	140	45	37	12	132	43	309	100
Osapäivätyössä N=183	61	33	19	10	103	56	183	100
Ei ansiotyössä N=107	34	32	10	9	63	59	107	100
f yhteensä	235		66		298		599	
p = 0,011								

6 Vapaaehtoistoiminnan toimialat ja organisoituminen

6.1. Toimialat

Taulukko 14. Osallistuminen toimialan vapaaehtoistyöhön viimeksi kuluneen vuoden aikana. (N = 487)

Toimiala	f	% vastaajista
Liikunta ja urheilu	105	22
Seniorit ja ikäihmiset	100	21
Lapset ja nuoriso	91	19
Asukas- asuinalue- ja kylätoiminta	70	14
Vertaistuki	61	13
Kulttuuri ja taide	58	12
Sosiaali- ja terveys	49	10
Muu	49	10
Luonto, eläintensuojelu	46	9
Ev.lut.seurakunta	40	8
Muut uskonnolliset yhteisöt ¹¹¹	22	5
Pakolaiset, maahanmuutto	22	5
Poliittinen toiminta	25	5
Ammattiyhdistystoiminta	26	5
Kansainvälisyys	18	4
Maanpuolustus	14	3
Julkisen sektorin organisoima	11	2
Pelastuspalvelut	9	2
Yhteensä	816	168

Osallistujia pyydettiin tarkentamaan, minkälaisessa vapaaehtoistoiminnassa he olivat olleet mukana. Taulukko 14. havainnollistaa viimeksi kuluneen vuoden aikana tapahtunutta

¹¹¹ Kyselytutkimuksessa vastaajaa ei pyydetty tarkentamaan, minkä muun uskonnollisen yhteisön toimintaan hän on osallistunut. Ketolan ym. mukaan Suomen suurimmat evankelisluterilaisen kirkon ulkopuoliset uskonnolliset yhdyskunnat vuonna 2015 olivat Suomen ortodoksinen kirkko, Jehovan todistajat, Suomen Vapaakirkko, Katolinen kirkko Suomessa, Helluntaikirkko, Suomen Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkko ja Suomen Adventtikirkko (Ketola ym. 2016, 24).

osallistumista toimialoittain. Vastaajille annettiin lista ja he valitsivat siitä ne toimialat, joille olivat osallistuneet. Osa vastaajista on osallistunut vapaaehtoistyöhön usealla toimialalla ja siksi vastausten lukumäärä ylittää osallistujien (N = 487) lukumäärän.

Vaikka toimialoja on kaikkiaan kahdeksantoista, erottuu tuloksista selvästi kolme suosituinta toimialaa: liikunta ja urheilu, seniorit ja ikäihmiset sekä lapset ja nuorisot. Liikunnan ja urheilun sekä senioreiden ja ikäihmisten parissa on kummassakin mukana reilu viidennes vapaaehtoistoimintaan osallistuvista vastaajista. Lasten ja nuorten kanssa toimii noin 19 prosenttia. Asuinalue toiminnassa, vertaistuen antamisessa sekä kulttuurin ja taiteen parissa on mukana kussakin 12-14 prosenttia osallistujista. Uskonnollisen yhteisön organisoimaan vapaaehtoistoimintaan osallistuu 13 prosenttia vastaajista, kun evankelisluterilaisen seurakunnan ja muiden uskonnollisten yhteisöjen parissa tehty vapaaehtoistyö lasketaan yhteen. Vähiten suomalaiset osallistuvat vapaaehtoistoimintaan, joka liittyy pelastustehtäviin ja julkisen sektorin organisoimaan toimintaan.

Tulos kolmesta suosituimmasta toimialasta on pysynyt hämmästyttävän samana Yeungin seitsemäntoista vuotta sitten tehtyyn tutkimukseen verrattuna. Hänen Suomea koskevassa tutkimuksessaan kolme suurinta toimialaa olivat samassa järjestyksessä¹¹², sen sijaan vuonna 2002 vähiten suosittu toimialat, pakolaistoiminta ja luonnonsuojelu, ovat nyttemmin kasvattaneet suosiotaan vapaaehtoistojen parissa. Uskonnollinen vapaaehtoistoiminta oli Yeungin tutkimuksessa suurempaa ollen 16 prosenttia.¹¹³ Euroopan Unionin tutkimuksessa jäsenmaiden vapaaehtoistojen suurimpia toimialoja ovat urheilu, kulttuuri, koulutus sekä sosiaali- ja terveyspalvelut.¹¹⁴

On mielenkiintoista nähdä, eroaako toimialoille osallistuminen vastaajan sukupuolen, iän sekä koulutus- ja tulotason mukaan. Seuraavissa taulukoissa on esitetty osallistuminen eri toimialoille ristiintaulukoituna kunkin taustamuuttujan suhteen. Taulukoissa on esitetty ne toimialat, joilla on riittävä määrä osallistujia tilastollisten testien tekemiseksi. Taulukkoon 15. on ristiintaulukoitu osallistuminen eri toimialoille sukupuolen mukaan tarkasteltuna. Naiset osallistuvat eniten senioreiden ja ikäihmisten sekä lasten ja nuorisot parissa tehtävään vapaaehtoistoimintaan, joissa kummassakin toimii 11 prosenttia vastanneista naisista. Miesten suosikkiala on liikunta ja urheilu, johon osallistuu 13 prosenttia miehistä. Toimialoista neljä on tilastollisesti merkitseviä: liikunta ja urheilu ($p = 0,047$), evankelisluterilaisen seurakunnan toiminta ($p = 0,045$), pakolaiset ja maahanmuutto ($p = 0,049$) sekä poliittinen toiminta ($p = 0,015$). Näillä toimialoilla miesten ja naisten osallistuminen eroavat toisistaan.

¹¹² Vuoden 2002 tutkimuksessa vanhustyö kuului sosiaali- ja terveystoimialaan.

¹¹³ Yeung 2002, 26-27.

¹¹⁴ Volunteering in EU 2010, 88-89.

Taulukko 15. Osallistuminen toimialoille sukupuolittain.

Toimiala	Nainen N = 520	%	Mies N = 480	%	p-arvo
Liikunta ja urheilu	45	9	60	13	0,047
Seniorit ja ikäihmiset	59	11	41	9	0,140
Lapset ja nuoriso	55	11	36	8	0,091
Asukas- asuinalue- ja kylätoiminta	36	7	34	7	0,921
Vertaistuki	27	5	34	7	0,212
Kulttuuri ja taide	26	5	32	7	0,260
Sosiaali- ja terveys	26	5	23	5	0,879
Muu	23	4	26	5	0,467
Luonto, eläintensuojelu	23	4	23	5	0,781
Ev.lut.seurakunta	27	5	13	3	0,045
Muut uskonnolliset yhteisöt	11	2	11	2	0,849
Pakolaiset, maahanmuutto	16	3	6	1	0,049
Poliittinen toiminta	7	1	18	4	0,015
Ammattiyhdistystoiminta	15	3	11	2	0,556
Kansainvälisyys	13	3	5	1	0,083
Maanpuolustus	5	1	9	2	0,219
Julkisen sektorin organisoima	4	1	7	2	0,297

Liikunta ja urheilu sekä poliittinen toiminta ovat miehiä vapaaehtoistoiminnan alueita, kun taas evankelisluterilaisen seurakunnan toiminta ja työ pakolaisten ja maahanmuuton parissa houkuttelee enemmän naisia. Tulokset ovat samansuuntaiset kuin aiemmassa kansainvälisessä ja suomalaisessa tutkimuksessa. Naiset ja miehet osallistuvat lähes samalla aktiivisuudella vapaaehtoistoimintaan, mutta osallistuminen vaihtelee hieman toimialoittain: naisia kiinnostaa terveys- ja sosiaaliala sekä uskonnollinen toiminta, miehet osallistuvat urheiluun ja poliittisiin tehtäviin.¹¹⁵ On kuitenkin hyvä huomata, että tilastollisesti merkitsevää eroa naisten ja miesten osallistumisen välillä on vain edellä mainituilla neljällä toimialalla. Suurimmalla osalla toimialoja molemmat sukupuolet ovat melko tasavahvasti edustettuina.

¹¹⁵ Musick 2008, 171; Yeung 2002.

Taulukossa 16. osallistumista eri toimialoille on tarkasteltu ikäryhmittäin. Nuorin ikäryhmä, 15-29 -vuotiaat, osallistuu eniten lasten ja nuorten parissa tehtävään vapaaehtoistoimintaan sekä liikunnan ja urheilun pariin. 30-49 -vuotiaat osallistuvat ahkerimmin samoille aloille. Yli 50-vuotiaat toimivat aktiivisimmin omanikäistensä senioreiden ja ikäihmisten parissa ja ovat myös mukana asuinaluetoiminnassa. Toimialoista kuusi on tilastollisesti merkitseviä ikäryhmän osallistumisen suhteen: liikunta ja urheilu ($p = 0,011$), seniorit ja ikäihmiset ($p = 0,000$), asuinaluetoiminta ($p = 0,001$), vertaistuki ($p = 0,026$), evankelisluterilaisen seurakunnan toiminta ($p = 0,001$) sekä muiden uskonnollisten yhteisöjen toiminta ($p = 0,008$).

Taulukko 16. Osallistuminen toimialoille ikäryhmittäin.

Toimiala	15-29 N = 238	%	30-49 N = 294	%	50-79 N = 468	%	p-arvo
Liikunta ja urheilu	22	9	44	15	39	8	0,011
Seniorit ja ikäihmiset	10	4	19	7	71	15	0,000
Lapset ja nuoriso	24	10	31	11	36	7	0,343
Asuinaluetoiminta	7	3	16	5	47	10	0,001
Vertaistuki	6	3	23	8	32	7	0,026
Kulttuuri ja taide	17	7	15	5	26	6	0,577
Sosiaali- ja terveys	11	5	15	5	23	5	0,968
Muu	9	4	15	5	25	5	0,650
Luonto, eläintensuojelu	12	5	17	6	17	4	0,360
Ev.lut.seurakunta	10	4	2	1	28	6	0,001
Muut uskonnolliset yhteisöt	3	1	13	4	6	1	0,008
Pakolaiset, maahanmuutto	5	2	7	2	10	2	0,968
Poliittinen toiminta	3	1	6	2	16	3	0,185
Ammattiyhdistystoiminta	4	2	10	3	12	3	0,462
Kansainvälisyys	5	2	2	1	11	2	0,222

30-49 -vuotiaat osallistuvat muiden ikäryhmien edustajia todennäköisemmin liikunnan ja urheilun pariin, vertaistuen tehtäviin ja muiden uskonnollisten yhteisöjen toimintaan, mutta loistavat poissaolollaan evankelisluterilaisen seurakunnan toiminnassa. Senioreiden ja ikäihmisten parissa sekä asuinaluetoiminnassa mukanaolo lisääntyvät iän myötä ollen

suurimmillaan yli 50-vuotiaiden ikäryhmässä. Evankelisluterilaisen kirkon toiminnassa korostuvat aktiiviset 15-29 -vuotiaat ja yli 50-vuotiaat osallistujat. Muiden uskonnollisten yhteisöjen toiminnassa tilanne on päinvastainen: siihen osallistuu aktiivisimmin 30-49 -vuotiaat. Tutkimustulokset ikäryhmien suhteen eivät ole yllättäviä, sillä aiemmissa tutkimuksissa Suomessa ja kansainvälisesti on saatu samansuuntaisia tuloksia. Nuorena toimitaan liikunnan parissa ja omanikäisiin kohdistuvassa toiminnassa, vanhempana ollaan kiinnostettu sosiaalisten palveluiden parissa toimimisesta sekä uskonnollisesta toiminnasta.¹¹⁶ Tämän tutkielman tulokset evankelisluterilaisen seurakunnan toiminnasta vahvistavat sen haasteen olemassaoloa, johon kirkon piirissä on havahduttu tämän vuosituhannen aikana: aktiivisten isosvuosien jälkeen aikuistuvien nuorten on vaikea löytää omaa paikkaa ja tehtävää seurakunnan yhteydessä.¹¹⁷

Taulukko 17. Osallistuminen eri toimialoille koulutustasoittain.

Toimiala	Peruskoulu N=176	%	Am- matti- koulu N=274	%	Lukio N=103	%	Opis- to N=128	%	Am- matti- korkea N=207	%	Yli- opisto N=207	%
Liikunta ja urheilu (p = 0,252)	16	9	26	10	11	11	12	9	19	17	20	10
Seniorit ja ikäihmiset (p = 0,614)	15	9	27	10	13	13	9	7	10	9	25	12
Lapset ja nuoriso (p = 0,905)	15	9	23	8	9	9	10	8	12	11	22	11
Asuinaluetoiminta (p = 0,026)	10	6	17	6	3	3	15	12	4	4	21	10
Vertaistuki (p = 0,161)	4	2	22	8	4	4	8	6	8	7	15	7
Kulttuuri ja taide (p = 0,000)	4	2	14	5	8	8	3	2	3	3	26	13
Sosiaali- ja terveys (p = 0,026)	6	3	8	3	5	5	4	3	11	10	15	7
Muu (p = 0,803)	6	3	14	5	4	4	5	4	6	6	13	6
Luonto (p = 0,928)	8	5	14	5	4	4	6	5	3	3	11	5

Taulukossa 17. toimialoille osallistumista tarkastellaan suhteessa koulutustaustaan. Tulokset ovat jakautuneet kuudelle eri koulutustasolle hyvin moninaisesti ja esimerkiksi

¹¹⁶ Musick 2008, 223-224; Yeung 2002.

¹¹⁷ Tervo-Niemelä 2017, 125.

lasten ja nuorison pariin sekä luonnonsuojelun tehtäviin osallistutaan melko tasaisesti koulutustaustasta riippumatta. Vaikuttaa siltä, että lapset, luonto ja eläimet yhdistävät eri koulutustaustaisia ihmisiä toimimaan yhdessä.

Koulutus määrittää eniten osallistumista seuraaville tilastollisesti merkitseville toimialoille: asuinalue toiminta ($p = 0,026$), kulttuuri ja taide ($p = 0,000$) sekä sosiaali- ja terveys ($p = 0,026$). Yliopistotutkinnon suorittanut osallistuu todennäköisemmin kulttuurin ja taiteen toimialalle kuin tätä matalammin kouluttautunut. Sosiaali- ja terveysalalle osallistuva vapaaehtoistoimija on todennäköisemmin ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinnon suorittanut. Asuinalue toiminnassa korostuu opisto- ja yliopistotutkinnon suorittaneet. Tuloksissa on eroja aiempaan tutkimukseen. Toisin kuin tässä, Yeungin tutkimuksessa sosiaali- ja terveysalojen vapaaehtoistoiminta jakautui erittäin tasaisesti eri koulutustaustaisten suomalaisten keskuudessa.¹¹⁸ Sen sijaan yhdysvaltalais tutkimuksen mukaan ihmissuhteita painottavissa vapaaehtoistehtävissä kuten tukihenkilöinä, sairaalavapaaehtoisina ja perhetyössä on enemmän matalammin kouluttautuneita vapaaehtoisia.¹¹⁹ Tämän kyselyn puitteissa on vaikeaa antaa vastausta siihen, miksi Suomessa sosiaali- ja terveysalalla vapaaehtoisena toimiva on todennäköisimmin korkeasti koulutettu. Syynä voi kenties olla, että sosiaali- ja terveysala on Suomessa hyvin ammatillinen ja myös siihen osallistuvalla vapaaehtoistoimijalla vaaditaan tiettyä osaamista.

Taulukossa 18. tarkastellaan eri toimialoille osallistumista tulotasoin. Tulotasojen on yhdistetty aiemmin tässä tutkielmassa olleeseen tulotarkasteluun verrattuna, jotta ristiintaulukoinnin soluihin saadaan riittävä määrä havaintoarvoja. Niistä seitsemästä toimialasta, joissa havaintoarvoja oli tarpeeksi, ainoastaan liikunta ja urheilu on tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,000$). Suomalaiseen vapaaehtoistoimintaan liikunnan saralla osallistuva on todennäköisesti hyvätuloinen. Voisiko tämä ja tutkielman aiemmin esitetyt tulokset osallistumattomuuden syistä kertoa siitä, että matalamman tulotason ihmisillä on terveydellisten ja taloudellisten syiden vuoksi korkeatuloisia huonommat mahdollisuudet osallistua liikunnan ja urheilun parissa vapaaehtoistoimintaan? Vapaaehtoistoimijana urheilujärjestössä osallistuminen vaatii tietysti vapaaehtoiseltakin sellaista terveydentilaa, että hän pystyy toimintaan osallistumaan, mutta myös usein tiettyjen välineiden ja seuran yhtenäisen vaatetuksen hankkimista sekä pelimatkoille osallistumista, johon korkeatuloisilla on luonnollisesti paremmat mahdollisuudet.

¹¹⁸ Yeung 2002, 30.

¹¹⁹ Musick 2008, 119-123.

Taulukko 18. Osallistuminen eri toimialoille tulotasoittain.

Toimiala	Alle 10 000 N=146	%	10 001- 25 000 N=350	%	25 001- 40 000 N=239	%	40 001- 55 000 N=97	%	Yli 55 001 N=66	%	p-arvo
Liikunta ja urheilu	9	6	30	9	20	8	16	17	17	26	0,000
Seniorit ja ikäihmiset	14	10	39	11	20	8	10	10	7	11	0,865
Lapset ja nuorisot	8	6	30	9	23	10	12	12	8	12	0,340
Asuinaluetoiminta	3	2	25	7	20	8	9	9	6	9	0,117
Vertaistuki	9	6	27	8	13	5	3	3	5	8	0,503
Kulttuuri ja taide	11	8	20	6	8	3	9	9	7	11	0,099
Sosiaali- ja terveys	9	6	21	6	9	4	5	5	5	8	0,688

6.2. Vapaaehtoistoiminnan organisoituminen

Taulukko 19. kertoo vapaaehtoistyön organisoitumisesta. Suomalaisista vapaaehtoistoimijoista 41 prosenttia ilmoittaa osallistuneensa pitkäkestoiseen vapaaehtoistoimintaan vuonna 2018. Yli puolet osallistuu järjestön tai yhteisön organisoimaan toimintaan, jota kutsutaan myös muodolliseksi vapaaehtoistoiminnaksi. Epämuodolliseen eli organisoimattomaan vapaaehtoistoimintaan osallistuu 27 prosenttia vastaajista vuonna 2018. Vapaaehtoistyötä tehdään Suomessa pääsääntöisesti kasvotusten, sillä vain viisi prosenttia ilmoitti tehneensä sitä pelkästään internetin välityksellä vuonna 2018.

Taulukko 19. Vapaaehtoistoiminnan organisoituminen (%).

Kesto	2015	2018	Organisoitumisen taso	2015	2018	Tapa	2015	2018
Pitkäkestoinen	50	41	Järjestön/yhteisön organisoimaa	53	55	Internet	3	5
Lyhytkestoinen	36	37	Organisoimatonta	31	27	Kasvotusten	82	77
Molempia	14	22	Molempia	16	18	Molempia	15	18
Yhteensä	100 %	100%		100%	100 %		100 %	100 %

Taulukkoon 19. on kerätty vertailun vuoksi myös Kansalaisareenan vuonna 2015 toteuttaman kyselyn tulokset. Niistä nähdään, että pitkäkestoisen vapaaehtoistoiminnan osuus on laskenut yhdeksällä prosenttiyksiköllä kolmen vuoden aikana ja lyhytkestoisen osuus on pysynyt samana ajanjaksona lähes samana. Tulokset kertovat siitä, että vapaaehtoistoiminta on perinteisesti pitkäkestoista, mutta sen rinnalle on tullut uudempi lyhytkestoisen

vapaaehtoisuuden käsite.¹²⁰ Tuloksista nähdään, että vapaaehtoistoiminta on muuttunut Suomessa vuosina 2015-2018 enemmän organisoituneemmaksi. Internetin välityksellä tapahtuva vapaaehtoisuus on kasvattanut osuuttaan hieman, kaksi prosenttiyksikköä, kolmen vuoden aikana ja tutkimusten mukaan se on osa-alue, joka tulee kasvamaan enemmän tulevaisuudessa.¹²¹ Myös Järjestöbarometrin mukaan vapaaehtoistoiminnan uudet muodot ovat yleisimmin erilaisia sähköisiä tapoja tarjota apua, tukea ja neuvontaa. Järjestöt hyödyntävät esimerkiksi sosiaalisen median keinoja tavoittaakseen entistä paremmin toimintansa kannalta keskeisiä ihmisryhmiä.¹²²

Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan vapaaehtoistoiminnan organisoitumisen ja sukupuolen, iän, koulutuksen ja tulotason välistä yhteyttä. Kun edellä mainitut muuttujat ristiintaulukoidaan, saadaan vain yksi tilastollisesti merkitsevä tulos. Tulotasolla on yhteys siihen, osallistuuko henkilö vapaaehtoistoimintaan pitkäkestoisesti vai lyhytkestoisesti ($p = 0,013$). Tulotason ja vapaaehtoistoimintaan osallistumisen kesto on ristiintaulukoitu Taulukkoon 20. Taulukosta nähdään, että yli 50 000 euroa vuodessa tienävistä 70 prosenttia osallistuu pitkäkestoiseen vapaaehtoistoimintaan, kun alle 10 000 euroa vuodessa ansaitsevien joukossa heitä on 34 prosenttia. Lyhytkestoiseen vapaaehtoistoimintaan osallistuu ylimmästä tuloluokasta 3 prosenttia, kun matalimmassa tuloluokassa siihen osallistuu 40 prosenttia vastaajista.

Taulukko 20. Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen kesto ja tulotaso/vuosi.

Kesto	Alle 10 000 N= 50	%	10 001- 25 000 N= 144	%	25 001- 40 000 N=93	%	40 001- 55 000 N=43	%	Yli 55 001 N=30	%
Pitkä	17	34	57	40	36	39	20	47	21	70
Lyhyt	20	40	58	40	32	34	16	37	1	3
Molempia	13	26	29	20	25	27	7	16	8	27
$p = 0,013$										

Mikä voisi selittää tätä yhteyttä? Vaikuttaa siltä, että korkeatuloisilla on matalatuloisempia suurempi halu ja mahdollisuus sitoutua pitkäkestoiseen toimintaan. Tähän voi vaikuttaa elämän tasaantuminen ja mahdollisuus asettua aloilleen, jonka korkeat tulot mahdollistavat matalia tuloja paremmin. Vapaaehtoisena toimiminen vaatii toisinaan myös omaa rahallista panostusta, kuten tässä tutkielmassa aiemmin liikunnan toimialan ja tulotason

¹²⁰ Rochester 2010, 29-30.

¹²¹ Rochester 2010, 34.

¹²² Järjestöbarometri 2018, 119.

yhteydessä pohdittiin. Jos henkilö on valmis panostamaan vapaaehtoistoimintaan rahallisesti, on hän todennäköisesti myös sitoutuneempi siihen pidemmäksi aikaa. Korkeatuloisilla on tällaiseen sitoutumiseen paremmat mahdollisuudet.

Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan, kuinka vapaaehtoistoiminta on organisoitunut eri toimialoilla. Taulukossa 21. on ristiintaulukoitu vapaaehtoistoiminnan kesto kaikkien niiden toimialojen kanssa, joilla vastausmäärät olivat riittävän suuret. Pitkäkestoiseen vapaaehtoistoimintaan osallistuminen on tyypillistä ja se on lyhytkestoista suurempaa kaikilla muilla toimialoilla paitsi vertaistuksessa, luonnonsuojelun tehtävissä ja evankelisluterilaisen seurakunnan toiminnassa. Tämän tutkielman puitteissa on vaikea sanoa mistä tämä johtuu, mutta syynä voi olla esimerkiksi vertaistuen tilapäinen tarve ja luonne sekä luonnonsuojelutehtävien projektiluonteisuus. Evankelisluterilaisen seurakunnan toiminnassa voi puolestaan olla erilaisia kampanjoihin ja keräyksiin liittyviä kertaluonteisempia tehtäviä.

Taulukko 21. Ristiintaulukointi vapaaehtoistyön keston ja toimialan välillä.

Toimiala	Pitkä (%) N = 164	Lyhyt (%) N = 149	Molempia (%) N = 88	p-arvo
Liikunta ja urheilu	46	30	24	0,283
Seniorit ja ikäihmiset	40	37	23	0,936
Lapset ja nuoriso	46	29	25	0,258
Asukas- asuinalue- ja kylätoiminta	36	35	29	0,338
Vertaistuki	39	42	19	0,692
Kulttuuri ja taide	45	23	32	0,037
Sosiaali- ja terveys	58	20	22	0,038
Muu	54	30	16	0,203
Luonto, eläintensuojelu	38	43	19	0,715
Ev.lut.seurakunta	33	45	22	0,571
Muut uskonnolliset yhteisöt	52	29	19	0,538
Pakolaiset, maahanmuutto	53	32	15	0,554
Poliittinen toiminta	33	25	42	0,052
Ammattiyhdistystoiminta	40	25	35	0,290
Kansainvälisyys	31	19	50	0,019

Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen pitkä- tai lyhytaikaisesti on tilastollisesti merkitsevää kulttuurin ja taiteen parissa ($p = 0,037$), sosiaali- ja terveysalalla ($p = 0,038$) sekä

kansainvälisissä vapaaehtoistehtävissä ($p = 0,019$). Näillä toimialoilla osallistumisen kesto ei jakaudu tasaisesti. Kulttuurin ja taiteen parissa korostuu pitkäkestoinen osallistuminen, ja erityisen korostunutta se on sosiaali- ja terveysalalla. Jos pitkäkestoinen osallistuminen kuvaa sitoutumista, niin näillä toimialoilla vapaaehtoistoimijat ovat erityisen sitoutuneita.

Kansainvälisissä tehtävissä yleisin osallistumisen muoto on toiminta sekä pitkä- että lyhytkestoisesti. Tämä saattaa viitata jonkin järjestön toimintaan osallistumiseen Suomessa, mutta myös projektiluonteisiin tehtäviin kansainvälisessä kontekstissa.

Taulukossa 22. on tarkasteltu ristiintaulukoinnin avulla, onko eri toimialojen välillä eroja sen suhteen, onko toiminta organisoitua vai organisoimatonta. Kaikilla toimialoilla vertaistukea lukuunottamatta organisoitu toiminta on yleisempää. Selvästi muodollista eli organisoitua toiminta on liikunnan ja urheilun, molempien uskonnollisten yhteisöjen, sosiaali- ja terveysalan sekä asuinaluetoiminnan parissa.

Taulukko 22. Ristiintaulukointi vapaaehtoistyön organisoitumisen ja toimialan välillä.

Toimiala	Organisoitua (%) N = 221	Organisoimatonta (%) N = 108	Molempia (%) N = 72	p-arvo
Liikunta ja urheilu	67	13	20	0,005
Seniorit ja ikäihmiset	42	37	21	0,016
Lapset ja nuoriso	46	29	25	0,127
Asuinaluetoiminta	55	26	19	0,967
Vertaistuki	33	40	26	0,002
Kulttuuri ja taide	42	23	36	0,001
Sosiaali- ja terveys	55	20	25	0,364
Muu	56	23	21	0,785
Luonto, eläintensuojelu	49	38	13	0,279
Ev.lut.seurakunta	61	17	22	0,332
Muut uskonnolliset yhteisöt	57	14	29	0,256
Pakolaiset, maahanmuutto	53	16	32	0,223
Poliittinen toiminta	38	25	38	0,032
Ammattiyhdistystoiminta	55	10	35	0,059

Organisoitumisen aste on tilastollisesti merkitsevä seuraavilla viidellä toimialalla: liikunta ja urheilu ($p = 0,005$), seniorit ja ikäihmiset ($p = 0,016$), vertaistuki ($p = 0,002$), kulttuuri ja taide ($p = 0,001$) sekä poliittinen toiminta ($p = 0,032$). Se, että liikunnan ja urheilun parissa tehtävä

työ on voittopuolisesti organisoitua, viittaa Suomen lukuisiin urheilujärjestöihin, joissa vapaaehtoistoimijat ovat tärkeä voimavara. Myös poliittinen toiminta on todennäköisimmin organisoitua, mikä onkin ymmärrettävää, sillä se tapahtuu perinteisesti jonkin järjestäytyneen puolueen tai ryhmittymän puitteissa. Vertaistuen vapaaehtoistoiminta on sen sijaan 40 prosenttisesti organisoitumatonta, jolloin tukea saatetaan antaa epämuodollisesti lähipiirissä tai omassa sosiaalisessa verkostossa. Senioreiden ja ikäihmisten parissa sekä kulttuurin ja taiteen alalla organisoitu toiminta on vallitsevinta, mutta erot organisoimattomaan ja molempia muotoja sisältävään toimintaan eivät ole suuria.

Taulukossa 23. on ristiintaulukoitu vapaaehtoistyön kohtaamisen tapa ja toimiala. Toimialoilla vapaaehtoistyötä tehdään kasvotusten tai internetin välityksellä hyvin samalla tapaa eikä suuria eroja toimialojen välillä ole. Korostuneinta toiminta kasvotusten on liikunnan ja urheilun parissa sekä sosiaali- ja terveysalalla. Suurinta internetin välityksellä tapahtuva toiminta on kulttuurin ja taiteen parissa (7%) ja se on toimiala, jolla myös molempia kohtaamisten tapoja ilmoitetaan käytettävän eniten (25 %). Tulokset ovat tilastollisesti merkitseviä vertaistuen parissa ($p = 0,000$) ja senioreiden ja ikäihmisten toiminnassa ($p = 0,045$).

Taulukko 23. Ristiintaulukointi vapaaehtoistyön kohtaamisen tavan ja toimialan välillä.

Toimiala	Internet (%) N = 20	Kasvotusten (%) N = 309	Molempia (%) N = 72	p-arvo
Liikunta ja urheilu	1	83	16	0,137
Seniorit ja ikäihmiset	5	77	18	0,045
Lapset ja nuoriso	5	77	18	0,972
Asuinalue toiminta	3	76	21	0,735
Vertaistuki	5	77	18	0,000
Kulttuuri ja taide	7	68	25	0,231
Sosiaali- ja terveys	5	80	18	0,875
Muu	5	77	18	0,140
Luonto, eläintensuojelu	5	77	18	0,646
Ev.lut.seurakunta	5	77	18	0,784

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää, minkälaista on suomalaisten osallistuminen vapaaehtoistoimintaan ja minkälaiset taustamuuttujat selittävät osallistumista. Tulosten perusteella suomalaisten osallistuminen vapaaehtoistoimintaan on monimuotoista ja aktiivista. Lähes joka toinen suomalainen (49%) on osallistunut vapaaehtoistoimintaan kuluneen vuoden aikana. Suosituimpia toimialoja osallistumisessa ovat liikunta ja urheilu, seniorit ja ikäihmiset sekä lapset ja nuoriso. Yleisimpiä syitä osallistumattomuudelle ovat ajanpuute, se että kukaan ei ole pyytänyt toimintaan mukaan, vapaaehtoistoiminnan epäkiinnostavuus sekä terveydelliset syyt. Tulokset ovat päälinjoiltaan samansuuntaisia aiempiin suomalaisiin ja kansainvälisiin tutkimuksiin verrattuna. Esimerkiksi Yeung ja Salamon pitävät Suomea aktiivisena vapaaehtoistoiminnan maana, jossa toiminta keskittyy pääsääntöisesti itsensäilmaisemisen toimialoille kuten liikuntaan, kulttuuriin, harrastustoimintaan ja taiteisiin.¹²³

Tulosten perusteella reilu puolet vapaaehtoistyöstä tehdään Suomessa muodollisesti järjestön tai yhteisön organisoimana, kun taas 27 prosenttia vapaaehtoistoimijoista ilmoittaa osallistuneensa epämuodolliseen organisoimattomaan toimintaan. Verrattuna Kansalaisareenan neljän vuoden takaiseen tutkimukseen vapaaehtoistoiminta on muuttunut Suomessa organisoituneempaan suuntaan.¹²⁴ Pitkäkestoinen osallistuminen ja sitoutuminen jonkin tietyn organisaation toimintaan on edelleen yleisin osallistumisen tapa, mutta Kansalaisareenan vuoden 2015 kyselytutkimukseen verrattuna sekä lyhyt- että pitkäkestoista toimintaa sisältävä vapaaehtoistyö on kasvattanut suosiotaan eniten ja pelkkään pitkäkestoiseen toimintaan sitoutuminen on menettänyt kiinnostusta.¹²⁵

Keitä suomalaiset vapaaehtoistoimijat sitten ovat ja voidaanko löytää heitä yhteisesti määrittäviä tekijöitä? Wilsonin mukaan vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen vaikuttavat tekijät voidaan jakaa neljään ryhmään: osallistujan subjektiivisiin taipumuksiin kuten *uskonnollisuuteen*, osallistujan käytössä oleviin *resursseihin*, osallistumiseen *elämänkaaren* eri vaiheissa sekä osallistujan mikrotason sosiaaliseen kontekstiin eli *asuinympäristöön*. Tämän kyselytutkimuksen perusteella ei ollut mahdollista selvittää vastaajan *uskonnollisuutta*, mutta vapaaehtoistoiminnan kristillinen arvopohja pilkisti esiin tiedusteltaessa vastaajan puoluekantaa: peräti 74 prosenttia Kristillisdemokraatteja äänestäneistä ilmoitti osallistuneensa vapaaehtoistoimintaan. Kaiken kaikkiaan

¹²³ Salamon 2017, Yeung 2002.

¹²⁴ Vapaaehtoistyö Suomessa 2015; tämän tutkielman luku 6.2.

¹²⁵ Vapaaehtoistyö Suomessa 2015.

uskonnolliseen vapaaehtoistoimintaan osallistuminen Suomessa näyttöytyi kyselytutkimuksen perusteella hyvin heterogeeniselta. Tuloksista erottui toisaalta naisten sekä aktiivisten nuorten ja eläkeläisten suosima evankelisluterilaisen seurakunnan toiminta, toisaalta oli havaittavissa muiden uskonnollisten yhteisöjen toiminta, johon osallistuivat miehet ja naiset tasavahvasti sekä 35-44 -vuotiaat aktiivisimmin. Evankelisluterilaisen seurakunnan toiminnan suosio nuorten keskuudessa kertoo aktiivisesta rippikoulu- ja isostoiminnasta. Naisten aktiivisen osallistumisen taustalla tällä toimialalla voi olla se, että kristillissosiaalinen työ on jo historiallisestikin ollut merkittävä naisten aktivoija Suomessa¹²⁶.

Vapaaehtoistoimintaan osallistuvan sosioekonomisista taustamuuttujista tässä tutkielmassa tarkasteltiin sukupuolta, koulutusta ja tulotasoa. Sukupuolittain tarkasteltuna osallistumisen määrässä ei ollut suurta eroa, mutta suunnassa kylläkin. Naisten osallistumisessa on miehiä enemmän piirteitä Rochesterin vallitsevasta paradigmasta¹²⁷, jossa vapaaehtoistoiminta käsitetään altruistisena tekona ja lahjana paremmin toimeentulevilta vähemmän onnekkaille. Naiset osallistuvat Suomessa miehiä aktiivisemmin evankelisluterilaisen seurakunnan toimintaan sekä pakolaisten ja maahanmuuton parissa tehtävään vapaaehtoistyöhön. Miehiä osallistumisen aloja ovat liikunta ja urheilu sekä poliittinen toiminta, jotka viittaavat kansalaisyhteiskunta -paradigmaan ja haluun käsitellä yhteisiä asioita sekä käsitykseen vapaaehtoistoiminnasta vapaa-ajan viettotapana.¹²⁸

Tämän tutkielman tulosten perusteella suomalainen vapaaehtoistoimija on keskiarvoa useammin korkeasti koulutettu ja hyvätuloinen, sillä *tiedollisia ja taloudellisia resursseja* omaava osallistuu toimintaan matalammin koulutettua ja vähemmän ansaitsevaa todennäköisemmin. Hyvin tienaavat osallistuvat vapaaehtoistoimintaan useammin pitkäkestoisesti, kun taas matalatuloiset suosivat enemmän lyhytkestoista osallistumista. Korkeasti koulutettuja kiinnostaa muita enemmän toiminta kulttuurin ja taiteen parissa, matalasti koulutettujen keskuudessa tällaista korostuvaa toimialaa ei ole havaittavissa. Korkeimmassa tuloluokassa osallistuminen liikunnan ja urheilun toimialalle korostuu.

Tarkasteltaessa vapaaehtoistoimintaan osallistumista vastaajan *elämänkaaren* eri vaiheissa, huomataan, että Suomessa nuoret osallistuvat vapaaehtoistoimintaan vähemmän kuin vanhemmat henkilöt. Osallistumattomuuden syiksi nuoret mainitsevat ajanpuutteen ja sen, että eivät tiedä, miten päästä mukaan toimintaan. Aktiivisimmin osallistuva ikäryhmä Suomessa on 35-44 -vuotiaat, ja heidän suosituin toimialansa on liikunta ja urheilu, mitä saattaa osin selittää vanhempien osallistuminen lastensa harrastustoimintaan. Myös 65-74 -

¹²⁶ kts. tämän tutkielman luku 2.2.

¹²⁷ Rochester 2010; tämän tutkielman Johdanto.

¹²⁸ Rochester 2010.

vuotiaat osallistuvat aktiivisesti vapaaehtoistoimintaan. Heille suosittuja osallistumisen aloja ovat omanikäistensä ikäihmisten parissa toimiminen sekä asuinalueitoiminta.

Vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa elämänkaaren eri vaiheissa tulee esiin mielenkiintoinen ero, kun tämän tutkielman tuloksia vertaa Yeungin¹²⁹ tutkimukseen. Vuonna 2002 aktiivisin ikäryhmä oli 15-24 -vuotiaat, kun taas vuonna 2018 se oli 35-44 -vuotiaat. Kyselyiden välissä on seitsemäntoista vuotta ja ikäryhmät edustavat osittain samoja henkilöitä. Tulos kertoo toisaalta jatkuvuudesta: henkilön kynnys osallistua vapaaehtoistoimintaan on matalampi, jos hän on osallistunut siihen jo aiemmin¹³⁰. Toisaalta tulos herättää kysymyksen, erosiko nykyisten 35-44 -vuotiaiden nuoruus olennaisesti siitä nuoruudesta, jota tämän hetken 15-24 -vuotiaat elävät? Julkusen mukaan 1980-luku oli vedenjakaja, josta lähtien Suomessa on pyritty pikku hiljaa rajoittamaan julkisten menojen kasvua¹³¹, ja suurin osa nykyisistä 35-44 -vuotiaista on syntynyt tuota vedenjakajaa edeltäneellä ajalla. Myös koulutuksen tasossa on tapahtunut muutoksia, sillä Tilastokeskuksen mukaan Suomen kaikkien aikojen koulutetuin ikäryhmä on 1975-79 syntyneiden ikäryhmä, jonka jälkeen syntyneiden keskuudessa koulutusaste on lähtenyt laskuun¹³². Koulutus on todettu kansainvälisissä tutkimuksissa tärkeimmäksi vapaaehtoistoimintaan osallistumista ennustavaksi sosioekonomiseksi muuttujaksi¹³³, ja sillä vaikuttaa tämän tutkielman perusteella olevan merkitystä myös suomalaisessa vapaaehtoistoimijuuudessa. Lisäksi internetin ja sosiaalisen median käyttö on lisääntynyt viimeisen seitsemäntoista vuoden aikana luoden erityisesti nuorille uuden paikan kohtaamisille.

Vapaaehtoistyötä tehdään pääosin lähellä omaa arkista *asuinympäristöä*. Osallistumisessa on eroja, kun Suomea tarkastellaan maakunnittain. Varsinais-Suomi ja Keski-Suomi erottuvat aktiivisina vapaaehtoistoiminnan alueina, kun taas Etelä- ja Pohjois-Savossa sekä Satakunnassa osallistuminen on maan alhaisinta. Alueellisia eroja voivat selittää erot järjestökentän koossa eli erot osallistumisen mahdollisuuksissa tai erot väestön motivaatiossa ja resursseissa osallistua toimintaan.

Salamonin¹³⁴ mielestä perinteiset vapaaehtoistoiminnan teoriat ovat huomioineet liian vähän yksilöiden sosiaalista ympäristöä sekä sen aiheuttamia rajoitteita ja kannustimia vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa. Hän pitää yhteiskunnallisen kontekstin merkitystä sekä sosiaalisten ryhmien ja instituutioiden välisiä valtasuhteita tärkeinä vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa. Salamon on muodostanut viisi erilaista

¹²⁹ Yeung 2002.

¹³⁰ Musick 2008, 264.

¹³¹ Julkunen 2001, 11; tämän tutkielman luku 2.2.

¹³² Tilastokeskus: koulutus.

¹³³ Musick 2008, Rochester 2010.

¹³⁴ Salamon 2017.

hyvinvointiregiimiä sillä perusteella, kuinka valtasuhteet kussakin valtiossa ilmenevät. Perinteisessä mallissa ylimmillä sosiaaliluokilla ja maanomistajilla on suuri vaikutus yhteiskunnassa sosiaalisesti, taloudellisesti ja poliittisesti. Liberaalissa regiimissä yhteiskunta on riippuvainen keskiluokkaan kuuluvien anteliaisuudesta, sillä julkiset menot pyritään pitämään pieninä. Hyvinvointikumppanuusmallissa kasvavan työväenluokan vaatimukset pyritään kanavoimaan esimerkiksi uskonnollisten yhteisöjen hoidettaviksi. Sosiaalidemokraattisessa mallissa matalammilla yhteiskuntaluokilla on valtaa ylempiin yhteiskuntaluokkiin ja valtio rahoittaa hyvinvointipalveluita. Valtiojohtoisessa hyvinvointimallissa valtaapitävät pyrkivät jarruttamaan taloudellista kasvua, jota vastaan modernisaatiota vaativat ryhmittyvät toimivat.

Salamon määrittelee suomalaisen yhteiskunnan kuuluvaksi sosiaalidemokraattiseen hyvinvointimalliin, jolle on tyypillistä vapaaehtoistoimijoiden kohtuullisen suuri osuus, toiminnan keskittyminen pääosin itsensäilmaisemisen toimialoille kuten liikuntaan, kulttuuriin, harrastustoimintaan ja taiteisiin sekä yhteiskunnan verraten suuri yhtenäisyys. Näistä kaksi ensimmäistä piirrettä tuli esiin myös tässä tutkielmassa: lähes puolet suomalaisista osallistuu vapaaehtoistoimintaan ja tyypillisin toimiala on liikunta ja urheilu. Sen sijaan yhteiskunnan yhtenäisyys vapaaehtoistoimintaan osallistumisen mahdollisuuksissa ei noussut aineistossa esiin. Tulosten perusteella vapaaehtoistoimintaan osallistumisen eriarvoisuus tuli esiin siinä, miten terveys, taloudelliset resurssit ja sosiaalinen pääoma vaikuttavat vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen. Joka viides vain peruskoulun käynyt mainitsi terveydelliset syyt osallistumisen esteeksi, kun ammattikorkeakoulun käyneiden joukossa tätä ei maininnut kukaan. Tulojen vaikutus osallistumiseen näkyi vahvimmin urheilun ja liikunnan parissa, johon osallistuu ylimmässä tuloluokassa joka neljäs, mutta alimmassa vain joka seitsemästoista. Osallistumattomuuden syistä se, että kukaan ei ole pyytänyt toimintaan mukaan, korostuu matalammin koulutettujen ja vähemmän ansaitsevien keskuudessa. Tämä voi viitata siihen, että korkeammin koulutetuilla ja enemmän tienaaavilla on laajempi sosiaalinen verkosto, jonka kautta heille tarjoutuu paremmin mahdollisuuksia osallistua vapaaehtoistoimintaan. Koulutus herättää myös valvetuneisuutta, vahvistaa itseluottamusta ja opettaa havainnoimaan maailmaa, jotka ovat kaikki osallistumisen kynnystä madaltavia tekijöitä.

Miten eriarvoisuutta suomalaisessa vapaaehtoistoiminnassa voisi tulkita? Mistä se johtuu? Osallistumisen erot koulutus- ja tulotasoittain viittaavat osittain luonnollisiin syihin eli vähemmän ansaitseviin ja alemmin koulutettuihin nuoriin ja eläkeläisiin, mutta ne herättävät myös huolen suomalaisten eriarvoisista elämänmahdollisuuksista, jotka vaikuttavat myös vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen. He, joilla on tiedollisia ja taloudellisia

resursseja, kokevat terveytensä paremmaksi ja heillä on laajempi ystäväpiiri, ja nämä resurssit madaltavat heidän osallistumiskynnystään. Tilanne ei ole muuttunut kymmenessä vuodessa, sillä Hanifi¹³⁵ raportoi samanlaisista tuloksista tutkimuksessaan, jossa hän seurasi vapaaehtoistoimintaan osallistumista vuosina 1999-2009: vapaaehtoistoimintaan osallistuminen painottuu Suomessa korkeimpiin sosioekonomisiin ryhmiin. Tämän kyselyaineiston perusteella ei ollut mahdollista selvittää, onko tehty vapaaehtoistoiminta horisontaalista, jossa ihmiset ovat sekä auttajia että autettuja vai kohdistuuko se vertikaalisesti auttajalta autettavalle. Tämä olisi mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe, jotta saataisiin selville, missä määrin vapaaehtoistoiminta kohdistuu osallistujan omaan lähipiiriin ja missä määrin se on toimintaa osallistujaa kauempana olevan elinpiirin hyväksi. Tällöin päästäisiin lähemmäs sitä kysymystä, täydentääkö vai korvaako vapaaehtoistoiminta valtion järjestämiä hyvinvointipalveluja.

Tämän kyselyaineiston perusteella ei ollut myöskään mahdollista selvittää, kuinka suomalaisten vapaaehtoistoimintaan osallistuminen on kehittynyt vuosien saatossa. Jatkotutkimuksen tekeminen vapaaehtoistoinnasta pitkittäistutkimuksena olisikin aiheellista. Salamonin mukaan yhteiskunnassa vallitsevat toimintatavat säilyvät pitkään, ja kun tietyt yhteiskunnalliset rakenteet ovat vakiintuneet, on helpompaa ja edullisempaa jatkaa samalla polulla kuin valita täysin uusi polku¹³⁶. Pitkittäistutkimuksen avulla pystyttäisiin seuraamaan, mitä polkua pitkin Suomi on kulkenut nykyisyyteen ja minne suuntaan polku mahdollisesti jatkuu vapaaehtoistojen kentällä. Salamonin mukaan Suomi kuuluu nyt sosiaalidemokraattiseen hyvinvointimalliin, mutta voidaan pohtia, kertooko tämän tutkielman tulos osallistumisen eriarvoisuudesta, että polku on kaartumassa liberaalin regiimin suuntaan, jossa keskiluokka kantaa vastuuta yhteiskunnassa, sillä julkiset menot pyritään pitämään pieninä. Jos tulevaisuudessa uskonnollisten yhteisöjen ja yksityisen sektorin toimijoiden roolia kasvatetaan yhteiskunnassa, suunta on enemmän hyvinvointikumppanuusmalliin päin.

Kuinka eri taustoista tulevat kansalaiset sitten saadaan mukaan toimintaan? Tämän tutkielman perusteella voidaan sanoa, että nuoret, miehet, vain peruskoulun käyneet ja matalimpaan tuloluokkaan kuuluvat tarvitsevat muita enemmän rohkaisua ja kannustusta vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen. Heidän joukossaan on eniten henkilöitä, joiden osallistumisen esteeksi muodostuu se, että heitä ei ole koskaan pyydetty mukaan toimintaan. Nuorille luontevia paikkoja saada tietoa vapaaehtoistoinnin mahdollisuuksista ja osallistua siihen ovat koulu ja harrastustoiminta. Internet ja sosiaalinen media voivat tarjota etenkin nuorille mieluisia uusia ympäristöjä osallistumiseen. Yhdysvaltalaisstudion mukaan

¹³⁵ Hanifi 2013.

¹³⁶ Salamon 2017; tämän tutkielman luku 2.1.

miehillä vapaaehtoistoimijuus yhdistyy naisia useammin osaksi elämän muita rooleja kuten isyyttä ja ammattiasemaa¹³⁷. Tämän tutkielman perusteella miehet osallistuvat eniten liikunnan ja urheilun pariin. Tällöin miehille luontevia osallistumisen tapoja voisi löytyä esimerkiksi omien tai sukulaislasten urheiluharrastuksen piiristä, työpaikan tarjoamista osallistumismahdollisuuksista tai itseä kiinnostavan järjestön toiminnasta. Tulosten perusteella ylempiin tuloluokkiin kuuluvat osallistuvat vapaaehtoistoimintaan pitkäkestoisemmin kuin alempiin tuloluokkiin kuuluvat, jotka suosivat lyhytkestoista osallistumista. Onko korkeatuloisilla matalatuloisia suurempi halu ja/tai mahdollisuus sitoutua pitkäkestoiseen toimintaan? Vapaaehtoistoiminnan elinvoimaisuutta lisäisi, jos toimintaan olisi mahdollista osallistua myös lyhytkestoisesti ilman pidempää sitoutumista.

Myös toiminnan autonomisuus lisää elinvoimaisuutta, sillä jos vapaaehtoistyön maailmaan tuodaan liian paljon ammatillisen maailman byrokratiaa ja käytäntöjä, katoaa siitä mahdollisuus ilmaista omia ajatuksia, tunteita, elämänhistoriaa ja harrastuneisuutta¹³⁸. Tämän tutkielman ja Kansalaisareenan vuoden 2015 tutkimuksen tulosten perusteella suomalainen vapaaehtoistoiminta on muuttunut viimeisen kolmen vuoden aikana astetta organisoituneemmaksi. Tämä kehityssuunta saattaa houkutella toimintaan enemmän henkilöitä, joilla on tiedollisia ja taidollisia resursseja, mikä puolestaan lisää eriarvoisuutta. Laaja ja autonominen vapaaehtoistoiminnan kenttä voisi tarjota osallistumisen mahdollisuuksia ihmisille sukupuoleen, ikään, koulutukseen, tulotasoon, asuinpaikkaan ja subjektiivisiin mieltymyksiin katsomatta.

Vapaaehtoistoiminta hyödyttää sekä tekijäänsä että sen kohdetta. Vaikka vapaaehtoinen ei saa osallistumisestaan palkkaa, hän oppii uusia taitoja, kokee iloa, tutustuu uusiin ihmisiin ja saa uusia kokemuksia. Olisikin tärkeää, että eri taustoista tulevat kansalaiset voisivat kohdata toisiaan vapaaehtoistoiminnan kentällä, jotta osallistuminen ei muodostuisi eriarvoisuutta kasvattavaksi elitistiseksi toiminnaksi, johon vain tietyillä kansalaisilla on resursseja osallistua. Silloin vapaaehtoistoimintaan osallistuminen olisi suomalaisessa yhteiskunnassa kaikkien mahdollisuus eikä vain joidenkin etuoikeus.

¹³⁷ Musick 2008, 177.

¹³⁸ Marjovuo 2014; tämän tutkielman luku 3.2.

8 Lähde- ja kirjallisuusluettelo

- Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1994). *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. WSOY Juva.
- Anheier, Helmut K. & Salamon, Lester M. (2006). *The Nonprofit Sector in Comparative Perspective*. Teoksessa Powell, Walter W. & Steinberg, Richard (toim.) *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*. Yale University Press.
- Esping-Andersen, Gösta (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press.
- Grönlund, Henrietta (2012). *Volunteerism as a mirror of individuals and society: reflections from young adults in Finland*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Grönlund, Henrietta (2013). *Cultural Values and Volunteering: A Cross-Cultural Perspective*. Teoksessa Vakoch, Douglas A. (toim.) *Altruism in Cross-Cultural Perspective*. Springer.
- Grönlund, Henrietta & Pessi, Anne Birgitta (2015). *Giving in Finland: The Multidimensional Role of Giving in a Context of a Changing Welfare Model*. Teoksessa Wiepking, Pamala & Handy, Femida (toim.) *The Palgrave Handbook of Global Philanthropy*. London: Palgrave Macmillan.
- Grönlund, Henrietta (2017). *Nuoret vapaaehtoisina kirkossa ja yhteiskunnassa*. Teoksessa Jarmo Kokkonen (toim.) *Tehdään ihmeitä! Osallisuus, vapaaehtoisuus, jäsenyys ja hengellisyys isostoiminnassa*. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Hanifi, Riitta (2013). *Voluntary Work, Informal Help and Trust: Changes in Finland*. Procedia – Social and Behavioral Sciences Volume 72.
- Harju, Ulla-Maija & Niemelä, Pauli & Ripatti, Jaakko & Siivonen, Teuvo & Särkelä, Riitta (2001). *Vapaaehtoistoiminta seurakunnassa ja järjestöissä*. Edita Helsinki.
- Hustinx, Lesley (2014). *Religion and Volunteering: complex, contested and ambiguous relationships*. Springer.
- Julkunen, Raija (2001) *Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Vastapaino. Tampere.
- Järjestöbarometri (2018). <https://www.soste.fi/jarjestobarometri-2018/>
- Ketola, Kimmo & Hytönen, Maarit & Salminen, Veli-Matti & Sohlberg, Jussi & Sorsa, Leena (2016). *Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012-2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125.
- Kirkkohallitus (2007). *Meidän kirkko Osallisuuden yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategiaa vuoteen 2015 laatineen työryhmän mietintö*. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto Sarja C 2007:10.
- KvantiMOTV. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/luotettavuus.html>

- Laaksonen, Mikko & Silventoinen, Karri (2011). *Sosiaali-epidemiologia: väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät*. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Malkavaara, Mikko (2002). *Sodasta laman kynnykselle. Köyhyys ja diakonia hyvinvointivaltiota rakennettaessa*. Teoksessa Mäkinen, Virpi (toim.) *Lasaruksesta leipäjonoihin*. Atena kustannus Oy. Jyväskylä.
- Marjovuori, Ari (2014). *Vapaaehtoistyön ytimessä: järjestömuotoinen vapaaehtoistyö sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Markkola, Pirjo (2005). *Kristillissosiaalinen työ, kansalaisaktivismi ja naiset 1800-luvulla*. Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta toim. (2005). *Vapaaehtoistoiminta Anti, arvot ja osallisuus*. Vastapaino Tampere.
- Matthies Aila-Leena (1996). *Hyvinvoinnin sekatalous ja suomalaiset välittävät organisaatiot*. Teoksessa Matthies, Aila-Leena & Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne (toim.) *Välittävät verkostot*. Vastapaino.
- Musick, Marc A. & Wilson, John (2008). *Volunteers: A Social Profile*. Indiana University Press.
- Niemelä, Jorma (2011). *Hyvien kansalaisten yhteiskunta?* Teoksessa Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (toim.) *Hyvien ihmisten maa: auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Nummenmaa, Lauri (2004). *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Tammi. Helsinki.
- Nylund, Marianne (2010). *Varieties of mutual support and voluntary action. A study of Finnish self-help groups and volunteers*. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta toim. (2005). *Vapaaehtoistoiminta Anti, arvot ja osallisuus*. Vastapaino Tampere.
- Pessi, Anne Birgitta & Oravasaari, Tomi (2010). *Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä. Tutkimus RAY:n avustamien sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnasta*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Pessi, Anne Birgitta (2008). *Suomalaiset auttajina ja luottamus avun lähteisiin*. Yliopistopaino Helsinki.
- Rahkonen, Juho (2018) *Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa*. Tutkimusraportti. Taloustutkimus.
- Robbins, Kevin C. (2006). *The Nonprofit Sector in Historical Perspective: Traditions of Philanthropy in West*. Teoksessa Powell, Walter W. & Steinberg, Richard *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*. Yale University Press.
- Rochester, Colin & Ellis Payne, Angela & Howlett, Steven (2010). *Volunteering and Society in the 21st Century*. Palgrave Macmillan.
- Rochester, Colin (2013). *Rediscovering voluntary action. The beat of a different drum*. Palgrave Macmillan.

- Saari, Juho & Kainulainen, Sakari & Yeung, Anne Birgitta (2005). *Altruismi Antamisen lahja Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa*. Yliopistopaino Helsinki.
- Saari, Juho (2011). *Kansalliset mallit ja auttaminen Euroopan Unionissa*. Teoksessa Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (toim.) Hyvien ihmisten maa: auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Salamon, Lester M. & Sokolowski, S. Wojciech & Haddock, Megan A. (2017). *Explaining civil society development. A social origins approach*. Johns Hopkins University Press. Baltimore.
- Tervo-Niemelä, Kati (2017). *Kirkon jäsenyys rippikoulun ja isostoiminnan kysymyksenä*. Teoksessa Jarmo Kokkonen (toim.) *Tehdään ihmeitä! Osallisuus, vapaaehtoisuus, jäsenyys ja hengellisyys isostoiminnassa*. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Tilastokeskus: koulutus.
<http://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/koulutustasomme-heikonkehityksen-taustalla-ja-puuttuvat-tiedot/> luettu 11.4.2019
- Valli, Raine (2001). *Johdatus tilastolliseen tutkimukseen*. PS-Kustannus. Jyväskylä.
- Vapaaehtoistyö Suomessa 2010.
http://www.kansalaisareena.fi/Vapaaehtoistyö_Suomessa_2010ja2015.pdf
- Vapaaehtoistyö Suomessa 2015.
http://www.kansalaisareena.fi/Vapaaehtoistyö_Suomessa_2010ja2015.pdf
- Vapaaehtoistyö Suomessa -data 2018.
<http://www.kansalaisareena.fi/aineistoa/tutkimukset-ja-selvitykset/>
- Volunteering in the European Union (2010)*. Educational, Audiovisual & Culture Executive Agency (EAC-EA). European Commission 17.2.2010.
- Wilson, John (2012). *Volunteerism research: a review essay*. Nonprofit and voluntary sector quarterly, Vol. 41(2), pp. 176-212.
- Yeung, Anne Birgitta (2004). *Individually together. Volunteering in Late Modernity: Social Work in the Finnish Church*. The Finnish Federation for Social Welfare and Health. Helsinki.
- Yeung, Anne Birgitta (2002). *Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta?* Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys Yty ry.
- Yeung, Anne Birgitta (2005). *Vapaaehtoistoiminnan timantti*. Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta toim. (2005). *Vapaaehtoistoiminta Anti, arvot ja osallisuus*. Vastapaino Tampere.